

Lærerveiledning
Kartlegging av leseferdighet
Trinn 2 og 3 på bosnisk

Priručnik za učitelje
Ispitivanje sposobnosti čitanja
2. i 3. razred na bosanskom jeziku

Lærerveiledning

Kartlegging av leseferdighet Trinn 2 og 3 på bosnisk

Utdanningsdirektoratet
Nasjonalt senter for flerkulturell opplæring
Nasjonalt senter for leseopplæring og leseforskning

2013

Priručnik za učitelje

Ispitivanje sposobnosti čitanja za 2. i 3. razred na bosanskom jeziku

Ministarstvo obrazovanja
Nacionalni centar za obrazovanja stranaca
Nacionalni centar za učenje i istraživanje čitanja

2013

© Copyright Utdanningsdirektoratet

Nasjonalt senter for flerkulturell opplæring har utarbeidet prøven på bosnisk for andre og tredje trinn på oppdrag fra Utdanningsdirektoratet.

I likhet med prøvene på andre og tredje trinn på albansk, arabisk, kurdisk kurmanci/badini og kurdisk sorani, persisk, polsk, russisk, somali, spansk, tamil, thai, tyrkisk, urdu og vietnamesisk er disse prøvene laget etter samme modell som prøvene *Kartlegging av leseferdighet*, som Nasjonalt senter for leseopplæring og leseforskning tidligere har utarbeidet for Direktoratet.

Kartlegging av leseferdighet på bosnisk

Innhold

Innledning	7
Instruksjonen til elevene	7
Når skal prøvene tas, og hvilke elever bør ta dem?	7
Kartlegging er ikke eksamen eller vanlig undervisning	8
Å ta prøvene må ikke gi elevene følelsen av å mislykkes	8
Øveoppgavene skal gi elevene sjansen til å forstå hva de skal gjøre.....	8
Det bør være to lærere sammen når elevene tar prøven.....	9
Ting læreren og elevene trenger	9
Instruksjon til elevene	9
Hva læreren sier for begge klassetrinnene	10
Šta će učitelj reći u oba razreda	11
Prøven for 2. trinn	12
1. Bokstavdiktat	14
1. Diktat slova	15
2. Å skrive den første bokstaven i de ordene som bildene viser.....	16
2. Napisati prvo slovo u riječima koje slike pokazuju	17
Øveoppgave for at elevene skal kjenne hvor lenge ett minutt kan vare	18
3. Kobling av store og små bokstaver	18
Probni zadatak da bi učenici shvatili koliko traje jedan minut	19
3. Povezivanje velikih i malih slova	19
4. Å skrive den siste bokstaven i ord	20
4. Napisati zadnje slovo u riječi	21
Ordlesing.....	22
5. Ord til bilde	22
5. Riječ prema slici	23
6. Bilde til ord.....	24
Vurdering av arbeidet med heftet	24
6. Slika prema riječi	25
Mišljenje učenika o radu sa vježbankom	25
Prøven for 3. trinn	26
Kontrolni rad za 3. razred	26
Hva slags prøver er det for 3.trinn?	27
Standardspråk og dialekt.....	27
Øveoppgave for at elevene skal kjenne hvor lenge et minutt kan vare	28
Probni zadatak da bi učenici shvatili koliko traje jedan minut	29
1. Ordkjeder	30
1. Lanci / Nizovi riječi	31
2. Setningsforståelse	32
2. Razumijevanje rečenica	33
3. Fortellende tekst. Gåter	34
3. Kratka priča. Zagonetka.....	35
4. Skriftlig instruksjon. Fargelegging	36
Vurdering av arbeidet med heftet	36
4. Pismo uputstvo. Bojenje.....	37
Mišljenje učenika o radu sa vježbankom	37
Retting og vurdering	38
Prøvene skal være med på å hjelpe elever som trenger det	38
Det er mange forhold som påvirker hvordan elevene gjør det på prøvene.....	38

Noen av oppgavene er lette, mens andre er vanskelige for de fleste	38
Hvordan skåre resultatene	39
Fasit for bokstavdikaten og ordlesingsoppgavene	39
Delprøvene er ikke like vanskelige på alle språkene	39
Dysleksi og spesifikke vansker	40
Hva skal kartleggingsprøvene forsøke å finne ut om elevene?	41
Hvor sikre er prøvene og grensene for tospråklige elever?	42
Når er det grunn til bekymring for lesingen til en bestemt elev?	43
Elevers resultater på norske kartleggingsprøver kan hjelpe til med tolkningen ...	43
Elever som kommer i løpet av skoletiden	44
Drøfting av de enkelte delprøvene	44
Prøvene for 2. trinn	44
Delprøve 1. Bokstavdikaten	44
Delprøve 2. Å skrive den første bokstaven i et ord	45
Delprøve 3. Å koble store og små bokstaver	45
Delprøve 4. Å skrive den siste bokstaven i et oppgitt ord	45
Delprøve 5. Ordlesingsoppgaven å sette kryss på bildet for et skrevet ord	46
Delprøve 6. Ordlesingsoppgaven å sette kryss på ordet til et tegnet bilde	46
Drøfting av delprøven for 3. trinn	46
Delprøve 1. Ordkjedeoppgaven	46
Delprøve 2. Setningslesing	46
Delprøve 3. Gåter	47
Delprøve 4. Fargelegging	47
Det bosniske alfabetet, hentet ned fra Omniglot:	47
En liten ordliste med fagord og nærliggende uttrykk	48
Fasiter (Rettemaler) 2. trinn	50
Delprøve 1. Bokstavdiktat	50
Delprøve 2. Å skrive den første bokstaven i et ord	51
Delprøve 4. Å skrive den siste bokstaven i et ord	52
Fasit Ordlesingsprøvene	53
Fasit og oversettelser for prøver på 3. trinn	57
Delprøve 1 Ordkjeder	57
Delprøve 2 Setninger	58
Delprøve 3. Gåter	58
Delprøve 4. Instruksjonsoppgave. Fargelegging	58
Registreringsskjema for trinn 2	59
Registreringsskjema trinn 3	59
Registreringsskjema for en elevgruppe, 2 trinn.	60
Registreringsskjema for en elevgruppe, 3 trinn.	60
Veiledende grenser for språkene i kartleggingsprøvene	61
Nyttige nettadresser :	65
Litteratur	65

Innledning

Disse kartleggingsprøvene er utviklet som del av et prosjekt finansiert av Utdanningsdirektoratet (tidligere Læringscenteret). Prosjektets formål har vært å utvikle metoder og materiell for å finne tospråklige elever som risikerer å utvikle lese- og skrivevansker. Prøvene kan brukes i en vurdering av leseferdigheter hos språklige minoritets elever som har fått leseopplæring på morsmålet, og er på andre og tredje klassetrinn. Kartleggingsprøvene er ellers utviklet på albansk, arabisk, kurdisk (sorani og kurmanci), persisk, polsk, russisk, somali, spansk, tamil, thai, tyrkisk, urdu og vietnamesisk. De norske kartleggingsprøvene: *Kartlegging av leseferdighet 2. og 3. klasse (1997 og 2001)* har dannet mønster for kartleggingsprøvene på forskjellige førstespråk. Nasjonalt senter for leseopplæring og leseforskning (Lesesenteret), tidligere Senter for leseforskning, har hatt ansvaret for utviklingen av de norske prøvene. Prosjektleder, cand paed spec Liv Bøyesen, har hatt ansvaret for utviklingen av prøvene på forskjellige førstespråk. Hun har tidligere hatt faglig tilknytning til Lesesenteret i arbeidet med prøvene, men er nå rådgiver ved Nasjonalt senter for flerkulturell opplæring (NAFO).

Datatilsynet har godkjent prosjektet og foreldre har gitt skriftlig tillatelse til at deres barn har kunnet delta i prosjektet. Tospråklige lærere har lagt ned et stort arbeid med å oversette, komme med forslag og drøfte oppgavene med prosjektleder. De har også oversatt veiledningstekstene. Generelt i dette arbeidet er det slik at tospråklige lærere ser gjennom og kommenterer oversettelsene, mens språkforskere gir råd og tolker om det oppstår tvil om hensiktsmessig språkbruk. Gordana Saracevic har oversatt tekstene til bosnisk. Det har vært et mål at tekstene skal være korrekte, men også forståelige for flest mulige av brukerne, det vil si på tvers av variasjoner i språkbruk hos elevene og deres familier.

Veiledere og koordinatorene for morsmålsundervisningen i byer og tettsteder i Sør-Norge har hjulpet til med organiseringen av utprøvingene. Tospråklige lærere har samarbeidet om prøvetakingen, kommunikasjonen med foreldrene og vurderingen av elevenes leseferdigheter. Foreldre har svart på spørreskjema. Ledelse og enkeltlærere ved elevenes skoler har bidratt i organiseringen av utprøvingen, med å ta kartleggingsprøver på norsk, svare på spørsmål om undervisningen og drøfte elevenes leseferdigheter med prosjektleder.

Instruksjonen til elevene

NB. Det som står her, må alle lærere som skal bruke kartleggingsprøvene, lese før elevene tar prøven. Når prøven er tatt, må den som skal rette, lese nøye det som står om bedømmingen av elevenes resultater. Deler av denne veiledningen er oversatt til bosnisk (fra side 3 til side 18).

Når skal prøvene tas, og hvilke elever bør ta dem?

Tospråklige elever som har vært med i prosjektet, har tatt prøvene på slutten av skoleåret på andre og tredje trinn. Elever på andre og tredje trinn som har fått leseopplæring på førstespråket (morsmålet) bør derfor ta prøvene mellom april og juni. Prøven for andre trinn kan også brukes overfor elever på tredje trinn. Det kan også være at prøven for tredje trinn er for vanskelig, og at prøven for andre trinn gir mer informasjon om hvor langt elevene er kommet i lesingen sin. Dersom læreren vet at en elev er kommet mye kortere i lese- og skriveutviklingen på morsmålet enn de andre

elevene på tredje trinn, kan det også være å anbefale å la denne eleven ta prøven for andre trinn for seg (individuelt). En langsam leseutvikling på førstespråket kan enten skyldes at eleven har hatt lite timer i morsmålet, at eleven har lese- og skrivevansker eller andre forhold.

Prøvene kan videre brukes på litt eldre elever, da gjerne en om gangen. Da kan læreren få et bilde av hvordan disse elevene mestrer begynnerlesing. I et slikt tilfelle kan det være en idé å få eleven til å skrive hele ordet istedenfor bare første eller siste bokstav (delprøve 2 og 4 for andre trinn). Det kan gi læreren mer informasjon om elevens skriveutvikling og oppfatning av språklyder. Slik individuell og undersøkende kartlegging kan gjøres når som helst på året.

Kartlegging er ikke eksamen eller vanlig undervisning

Hele poenget med å kartlegge elever er å prøve å finne ut hva eleven kan greie på egen hånd. Dette er ikke en eksamen, men kartlegging. Det betyr at skolen og læreren vil prøve å finne ut hvor langt eleven er kommet i sin leseutvikling. En vil se hva som er lett og hva som er vanskelig for eleven, når eleven jobber alene. Etter norsk skolelov har eleven rett til det som heter tilpasset opplæring. Det betyr at elevene skal få den undervisningen som passer best til hva de klarer og ikke klarer. Å trene elevene på forhånd er å ødelegge for kartleggingen. Det er også å ødelegge for elevenes mulighet og rett til å få tilpasset opplæring. Det må læreren vite.

Å ta prøvene må ikke gi elevene følelsen av å mislykkes

Vanligvis vil læreren gjøre slik at elevene skal forstå best mulig og få til mest mulig av alle oppgaver som blir gitt. Men når læreren kartlegger, skal elevene ikke ha mer hjelp enn det som står, og de skal ikke se på hverandre. Oppgavene er laget slik at mange elever ikke greier alle sammen. De siste oppgavene vil være vanskelige for de fleste. Det er ikke meningen at alle elevene skal greie alt. Det må elevene få vite, slik at de ikke føler seg mislykket, og kartleggingen ødelegger for leselysten deres. Kartleggingen skal være en hjelp for at elevene skal komme videre.

Øveoppgavene skal gi elevene sjansen til å forstå hva de skal gjøre

Elevene skal ikke ha hjelp der det står at de skal arbeide alene. Men de må få sjansen til å forstå hva oppgavene går ut på. Derfor er det laget øveoppgaver for hver delprøve. Her skal læreren passe på at alle elevene har forstått og har gjort øveoppgavene riktig. Elevene må sitte langt fra hverandre og gjøre akkurat det som læreren sier. Elevene kan ikke bruke all den tiden de trenger på hver oppgave. Læren går videre når den tiden som står i instruksjonen for hver delprøve, er gått. Det er viktig å ikke stresse elevene, men si at hvis de ikke kommer på det riktig svaret, går de bare videre. Det gjør ingen ting. Men de skal gjøre så godt de kan. Det er også viktig å oppmuntre elevene underveis.

På den første delprøven for andre trinn, bokstavediktaten, sier læreren hvilken bokstav elevene skal sette kryss over. På delprøvene der elevene skal skrive første eller siste bokstav i det ordet som bildet viser, sier læreren hvert ord.

Det er særlig viktig at elevene begynner og stopper der de skal, på de delprøvene der de får ett, to, fire eller fem minutter og skal jobbe helt selv. Det står en oversikt over hvor mange minutter elevene skal ha på hver av disse delprøvene for hvert klassetrinn. Istedenfor å stoppe helt, kan elevene få lov til å sette en strek på det stedet eller den raden som dere kommet til, når tiden er ute. Læreren bør da kontrollere at dette blir gjort. Da er det ikke så farlig om noen elever fortsetter litt videre etter at tiden er ute.

Det bør være to lærere sammen når elevene tar prøven

Prøven gjennomføres best av to lærere sammen. En tospråklig lærer (morsmåslærer) som kan språket i prøvene må ta den, mens en annen lærer kan hjelpe til med gjennomføringen. Gruppen bør ikke være for stor (mer enn 8-10 elever). Lærer i norsk som andrespråk, spesiallærer, elevenes kontaktlærer eller en annen tospråklig lærer kan være en aktuell samarbeidspartner. Å gjennomføre ett hefte, tar en drøy skoletime. Men det kan være lurt å legge inn en pause omtrent halvveis i kartleggingen. Da blir ikke elevene så slitne.

Ting læreren og elevene trenger

Læreren trenger: **en stoppeklokke med sekundviser.**

Elevene trenger: **hvert sitt prøvehefte**, der læreren har satt navnet, og **en rød eller blå fargeblyant**. Elevene vil også ha bruk for et ekstra ark, gjerne fargeark, som gjør at de ikke kan lese på oppgavene mens læreren forklare hva de skal gjøre. Når de skal arbeide selv, tar de vekk arket. Elevene kan videre tegne på arket dersom de blir tidlig ferdige. Elevene skal bruke fargeblyant fordi det er lettere å rette, og fordi de ikke skal begynne å viske. Vil de forandre noe, setter de bare en strek tvers over det de vil ha vekk, og setter et nytt kryss, en ny bokstav eller en ny strek der det er aktuelt.

Til den siste delprøven for tredje trinn trenger elevene i tillegg: **fire fargeblyanter hver: en rød, en gul, en grønn og en blå**. Elevene får altså utdelt tre fargeblyanter i tillegg til den ene de fikk i starten. En må være oppmerksom på at noen av elevene kan være fargeblinde. Det må ikke gå ut over hvordan en bedømmer resultatene deres.

Instruksjon til elevene

Elevene får først vite hva som skal skje, hvordan de skal arbeide og hvordan de kan rette feil. Så kommer instruksjonen til hver delprøve. Det kan være nødvendig med noe forsiktige omformuleringer til elevenes talespråk der en tror de kan ha problemer med formuleringer på standardspråket. Instruksjonene til oppgavene skal bli sagt to ganger. Dersom noen elever trenger enda flere gjentakelser etter dette, bør læreren merke seg hvilke elever dette er.

Det løse arket brukes til å skille øveoppgavene fra de andre oppgavene.

OBS! Vær spesielt oppmerksom på at bildene i delprøven Bokstavdiktat er kontrollbilder. De brukes for at læreren skal være sikker på at elevene er på riktig sted når læreren dikterer. Et riktig kryss på feil linje, er vanskelig å rette etterpå. Det er uvant for mange lærere at bildene ikke skal ha noe med bokstavene i diktaten å gjøre. Bokstaver og bilder som hører sammen, kommer i delprøven *etter* bokstavdiktaten. Det er viktig å vise elevene at noen av delprøvene går over flere sider. Elevene må ikke stoppe opp etter første side. Men de må vente når de er ferdige med en hel delprøve, og eventuelt tegne på arket.

Hva læreren sier for begge klassetrinnene

Når elevene har fått utdelt ark, fargeblyanter og prøvehefter, forteller læreren hva som skal skje. Læreren bruker morsmålet:

Du har nå fått et hefte, et ark og en fargeblyant. Men du skal vente med å bla til jeg sier fra. Snart skal vi se på bildene og gjøre noen oppgaver, men først skal jeg fortelle deg hva du skal gjøre. Jeg kommer hele tiden til å fortelle hva du skal gjøre.

For 2. trinn

Du skal finne bokstaver og sette kryss eller du skal skrive bokstaver. Du skal også finne bilder eller ord og sette kryss på dem. Jeg skal si det mer nøyaktig når vi kommer til hver nye oppgave. Du skal vite at hvis du skriver feil, skal du ikke bruke viskelær. Det tar altfor lang tid. Du skal bare sette en strek over krysset eller bokstaven og sette nytt kryss, eller skrive ny bokstav hvis du vil forandre.

Du skal få hjelp til de første oppgavene hver gang, men etter det, må du jobbe helt selv. Du skal ikke begynne på oppgavene før jeg sier fra. Da sier jeg *begynn*. Jeg sier også *stopp* når tiden er ute. Hvis du blir ferdig med de oppgavene vi holder på med, og det står *stopp*, må du vente til jeg sier at vi skal gå videre. Du kan tegne så lenge.

For tredje trinn

Du har nå fått et hefte som ligner på andre hefter du kanskje har jobbet med før. Vi skal arbeide sammen i begynnelsen hver gang. Det er for at du skal forstå hvordan du skal arbeide/jobbe. Etterpå skal du arbeide for deg selv. På alle oppgavene skal du lete for å finne rett svar. Du skal gjøre forskjellige ting, sette små streker, sette kryss, trekke lange streker eller fargelegge, så du må høre godt etter. Jeg kommer hele tiden til å fortelle hva du skal gjøre.

Du skal få hjelp til de første oppgavene hver gang, men etter det, må du jobbe helt selv. Du skal ikke begynne på oppgavene før jeg sier fra. Da sier jeg: *Begynn!* Jeg sier også: *Stopp*, når tiden er ute. Hvis du blir ferdig med de oppgavene vi holder på med, og det står *STOPP*, må du vente til jeg sier at vi skal gå videre. Du kan tegne så lenge.

Slik skal vi arbeide til vi er ferdige med heftet. Det er mange oppgaver. Hvis det er noe du ikke finner eller ikke klarer, går du videre til neste oppgave. Men prøv først. Når alle skal jobbe helt selv, må du være stille, selv om du har lyst til å fortelle det du vet.

Šta će učitelj reći u oba razreda

Kad su učenici dobili list papira, bojice i vježbanke sa zadacima, učiteljica će im reći šta će raditi. Učiteljica govori maternjim jezikom:

Dobio si vježbanku sa zadacima, papir i bojicu. Nemoj otvarati vježbanku dok ti ja ne kažem. Ubrzo ćemo pogledati slike i uraditi nekoliko zadataka, ali ću ja prvo reći šta ćeš raditi. Ja ću cijelo vrijeme govoriti šta ćeš raditi.

Za 2. razred

Nalazit ćeš slova i stavljati znak x ili ćeš napisati slova. Tražit ćeš slike ili riječi i stavljati znak x na njih. Ja ću to tačnije objasniti kad dođemo do svakog novog zadatka. Treba da znaš da nećeš koristiti gumicu ako pogrešno napišeš. To oduzima mnogo vremena. Samo ćeš precrtati znak x ili slovo i staviti novi znak x ili napisati novo slovo ako želiš da promijeniš.

Svaki put ćeš dobiti pomoć za prve zadatke, ali poslije toga moraš raditi sam. Nećeš počinjati sa novim zadatkom dok ja ne kažem. Ja ću reći *počni*. Ja ću reći *stop* kad vrijeme istekne. Ako budeš gotov sa zadacima koje radimo i još nisam rekla *stop*, moraš pričekati dok ne kažem da idemo dalje. Dotle možeš crtati.

Za 3. razred

Dobio si vježbanku sa zadacima koja možda liči na druge vježbanke sa kojima si ranije radio. Radit ćemo zajedno svaki put u početku. To je zato da bi shvatio kako ćeš raditi. Poslije toga ćeš raditi sam. U svim zadacima ćeš tražiti tačan odgovor. Radit ćeš različite stvari, povlačiti kratke linije, stavljati znak x, povlačiti duge linije ili bojiti, što znači da moraš dobro slušati šta se kaže. Ja ću cijelo vrijeme govoriti šta ćeš raditi.

Svaki put ćeš dobiti pomoć za prve zadatke, ali poslije toga moraš raditi potpuno sam. Nećeš počinjati s novim zadatkom dok ja ne kažem. Ja ću reći **POČNI!** Reći ću **STOP** kad vrijeme istekne. Ako budeš gotov sa zadacima koje radimo prije nego ja kažem **STOP**, moraš pričekati dok ja ne kažem da idemo dalje. Dotle možeš crtati.

Tako ćemo raditi dok ne završimo s vježbankom. Ima puno zadataka. Ako ima nešto što ne možeš naći ili ne znaš, pređi na sljedeći zadatak. Ali, prvo probaj. Dok ostali budu radili samostalno moraš biti tih, iako budeš imao želju da kažeš to što znaš.

Prøven for 2. trinn

Delprøvene for 2. trinn er:

1. Bokstavediktat - læreren lar det gå **ca 15 sekunder** for hver bokstav.
Bokstavene gjentas én gang. (side 5 - 7 i elevheftet)
 2. Å skrive den første bokstaven i et ord - læreren lar det gå **ca 15 sekunder**
for hvert ord. Ordene gjentas én gang. (side 8 - 9 i elevheftet)
- Egen øveoppgave: Å sette kryss på bilder av en bestemt ting¹ - elevene får **1 minutt**.
(side 10 -11 i elevheftet)
3. Å koble den samme bokstaven i forskjellig form eller enkle stavelsestegn
med tegn der en vokal er føyd til - elevene får **1 minutt**.
(side 13 -15 i elevheftet)
 4. Å skrive den siste bokstaven i et ord - læreren lar det gå **ca 15 sekunder** for
hvert ord. Ordene gjentas én gang. (side 16 -17 i elevheftet)
 5. Å finne riktig bilde til et skrevet ord - elevene får **2 minutter**.
(side 19 -21 i elevheftet)
 6. Å finne riktig ord til et bilde -elevene får **2 minutter**.
(side 23 - 25 i elevheftet)

Elevens vurdering av hvordan han eller hun synes det var å ta prøven
(side 27 i elevheftet)

Å gjennomføre ett hefte, tar en drøy skoletime. Men det kan være lurt å legge inn en pause omtrent halvveis i kartleggingen. Da blir ikke elevene så slitne.

¹ Denne oppgaven er lagt inn for at elevene skal få kjenne hvor lang tid ett minutt tar. Den skal ikke rettes.

Kontrolni rad za 2.razred

Dijelovi kontrolnog rada za 2. razred su:

1. Diktat slova - učiteljica će koristiti otprilike 15 sekundi za svako slovo. Slova se ponavljaju jedanput. (stranice 5 -7 u vježbanki za učenike)
2. Napisati prvo slovo u riječi - učiteljica će koristiti otprilike **15 sekundi** za svaku riječ. Riječi se ponavljaju jedanput. (stranice 8-9 u vježbanki za učenike)

Zadatak za vježbu: Staviti znak x na sliku neke određene stvari - učenici dobiju **1 minut** (stranice 10-11 u vježbanki za učenike)

3. Povezati isto slovo u različitom obliku ili jednostavne slogove sa znakom gdje je jedan vokal dodat - učenici imaju 1 minut (stranice 13 -15 u vježbanki za učenike)
4. Pronaći tačnu sliku za napisanu riječ - učenici imaju **2 minute** (stranice 16-17 u vježbanki za učenike)
5. Napisati zadnje slovo u riječi - učiteljica koristi otprilike 15 sekundi za svaku riječ. Riječi se ponavljaju jedanput. (stranice 19 - 21 u vježbanki za učenike)
6. Pronaći tačnu riječ za sliku - učenici imaju **2 minute** (stranice 23 - 25 u vježbanki za učenike)

Mišljenje učenika o tome kako je bilo raditi kontrolni rad (stranica 27 u vježbanki za učenike)

Da bi se prešla cijela vježbanka potrebno je nešto više od školskog časa. Dobro bi bilo napraviti pauzu otprilike na pola ispitivanja. Tako učenici neće biti suviše umorni.

1. Bokstavdiktat

OBS! I denne delprøven skal det ikke være sammenheng mellom bilde og bokstav. Bildene er kontrollbilder. De er der for at elevene skal velge mellom bokstavene i riktig rekke.

Læreren sier: Finn fram det løse arket og legg det slik at du bare ser de to første oppgavene.

Læreren fortsetter: Sett fingeren på bildet av (miš). Sett et kryss over bokstaven (A). Dersom du skriver feil, kan du sette en strek over krysset og sette nytt kryss. *Se til at alle elevene setter riktig kryss.*

Læreren fortsetter: Sett så fingeren på bildet av (cipela): Sett et kryss over bokstaven (R). *Se til at alle elevene setter riktig kryss.*

Elevene får ca 15 sekunder pr oppgave, men ikke stress.

Læreren sier: Nå er vi ferdige med å hjelpe hverandre. Ta vekk det løse arket og legg det under heftet. Så setter du fingeren på bildet av (točak). Sett et kryss på bokstaven (B).

Bildene og bokstavene er:

• miš (mus)	A
• cipela (sko)	R
1. točak (hjul)	B
2. pas (hund)	G
3. sunce (sol)	Z
4. jabuka (eple)	F
5. makaze (saks)	D
6. naočare/naočali (briller)	J
7. kruna (krone)	S
8. brod (skip)	M
9. ruža (rose)	C
10. auto (bil)	N
11. patka/divlja (and)	F
12. olovka (blyant)	I
13. stolica (stol)	H
14. lopta (ball)	K
15. most (bro)	L
16. sladoled (iskrem)	U
17. banana (banan)	Č
18. ljestve/merdevine (stige)	O
19. konj (hest)	Ž
20. leptir (sommerfugl)	Š

1. Diktat slova

PAŽNJA! U ovom dijelu ispitivanja neće biti veze između slika i slova. To su kontrolne slike. One su tu da bi učenici izabrali slova po pravilnom redoslijedu.

Učiteljica kaže: Uzmi papir i stavi ga tako da vidiš samo dva prva zadatka.

Učiteljica nastavlja: Stavi prst na sliku (miš). Stavi znak x preko slova (A). Ako napišeš pogrešno, možeš precrtati taj znak x i staviti novi znak x. *Uvjeri se da su svi učenici stavili tačan znak x.*

Učiteljica nastavlja: Stavi prst na sliku (cipela). Stavi znak x na slovo(R). *Uvjeri se da su svi učenici stavili tačan znak x.*

Učenici imaju otprilike 15 sekundi za svaki zadatak, ali se nemojte uznemiravati.

Učiteljica kaže: Sad više nećemo pomagati jedni drugima. Sklonite papir i stavite ga ispod vježbanke. Sad stavite prst na sliku (točak). Stavite znak x na slovo (B).

• miš (mus)	A
• cipela (sko)	R
-

1. točak (hjul)	B
2. pas (hund)	G
3. sunce (sol)	Z
4. jabuka (eple)	F
5. pojas (belte)	D
6. naočare/naočali (briller)	J
7. kruna (krone)	S
8. brod (skip)	M
9. ruža (rose)	C
10. auto (bil)	N
11. patka/divlja (and)	F
12. olovka (blyant)	I
13. stolica (stol)	H
14. lopta (ball)	K
15. most (bro)	L
16. sladoled (iskrem)	U
17. banana (banan)	Č
18. ljestve/merdevine (stige)	O
19. konj (hest)	Ž
20. leptir (sommerfugl)	Š

2. Å skrive den første bokstaven i de ordene som bildene viser

I denne delprøven skal elevene finne første bokstav i ordet læreren sier høyt. Det betyr at eleven må lytte til ordet og skrive ned bokstaven til den språklyden han eller hun hører.

Læreren sier: Finn fram det løse arket og legg det slik at du bare ser de to første oppgavene.

Sett fingeren på bildet av (lav). Nå skal du høre godt etter og skrive den første bokstaven i ordet lav. *Se til at alle elevene har skrevet riktig bokstav (l).*

Læren fortsetter. Sett fingeren på bildet av (most). Nå skal du skrive den første bokstaven i ordet most. *Se til at alle elevene har skrevet riktig bokstav (m).*

Elevene får ca 15 sekunder pr oppgave.

Læreren sier: Nå er vi ferdige med å hjelpe hverandre. Ta vekk det hvite arket og legg det under heftet.

Sett fingeren på bildet av (osa). Skriv den første bokstaven i ordet (osa).

Instruksjonen gjentas for ordene som følger etter.

Ordene er:

- lav - løve
- most - bro

1. osa - veps
2. nos - nese
3. sat - klokke
4. kosa - hår
5. riba - fisk
6. tigar - tiger
7. balon - ballong
8. dinja - melon
9. volan - ratt
10. zubar - tannlege
11. pismo - brev
12. čizma - støvel

2. Napisati prvo slovo u riječima koje slike pokazuju

U ovom dijelu ispitivanja će učenici naći prvo slovo u riječi koju učiteljica glasno izgovori. To znači da učenici moraju slušati riječ i napisati slovo za glas koji on ili ona čuje.

Učiteljica kaže: Uzmi papir i stavi ga tako da vidiš samo dva prva zadatka.

Stavi prst na sliku (lev). Sad ćeš pažljivo slušati i napisati prvo slovo u riječi (lev).

Uvjeri se da su svi učenici napisali tačno slovo (l).

Učiteljica nastavlja: Stavi prst na sliku (most). Sad ćeš napisati prvo slovo u toj riječi (most). *Uvjeri se da su svi učenici napisali tačno slovo (m).*

Učenici imaju otprilike 15 sekundi za svaki zadatak.

Učiteljica kaže: Sad više nećemo pomagati jedni drugima. Sklonite papir i stavite ga ispod vježbanke.

Uputstvo se ponavlja za svaku riječ koja slijedi.

Učiteljica kaže: Sad više nećemo pomagati jedni drugima. Sklonite papir i stavite ga ispod vježbanke.

Stavi prst na sliku (osa). Sad ćeš pažljivo slušati i napisati prvo slovo u riječi (osa).

Riječi su:

- lav - løve
- most - bro

1. osa - veps
2. nos - nese
3. sat - klokke
4. kosa - hår
5. riba - fisk
6. tigar - tiger
7. balon - ballong
8. dinja - melon
9. volan - ratt
10. zubar - tannlege
11. pismo - brev
12. čizma - støvel

Øveoppgave for at elevene skal kjenne hvor lenge ett minutt kan vare

Oppgaven som både står i heftet for både andre og tredje trinn, er en øveoppgave som ikke skal skåres eller registreres på den samme måten som de andre delprøvene. Den er der for at elevene skal få kjenne hvor lenge ett minutt er, når de jobber på denne måten.

Læreren sier: Legg ned blyanten og hør godt etter. Til nå har jeg fortalt hva du må gjøre for hver lille oppgave. Men på tre av de neste (del)prøvene skal du arbeide helt selv, i ett eller to minutter. Noen ganger synes vi minuttene går veldig fort, og andre ganger synes vi de tar langt tid. Oppgaven du skal gjøre nå, skal vise deg omtrent hvor fort du må arbeide.

På de neste to sidene er det mange forskjellige tegninger. Du skal sette kryss på noen av dem. Jeg skal snart fortelle deg hva du skal sette kryss på. Du skal arbeide i ett minutt, og dersom du blir ferdig før jeg sier stopp, legger du ned blyanten, sitter stille og venter.

Gå videre til neste side.

Du vet hva en frukt er? Sett kryss på alle bildene du ser av det som er en frukt. Rekker du mer enn den første siden, fortsetter du på den andre siden.

3. Kobling av store og små bokstaver

Læreren sier: Finn fram det løse arket og legg det slik at du bare ser de to første oppgavene. Sett fingeren på tegningen av (blyanten). Ved siden av ser du en stor bokstav (A). Så ser du en rekke med små bokstaver. En av de små bokstavene er samme bokstav som den store bokstaven. Sett kryss på den. Dersom du skriver feil, kan du sette en strek over krysset og sette nytt kryss. (*Se til at alle elevene setter riktig kryss.(a)*)

Læreren fortsetter: Sett så fingeren på bildet av (appelsinen). Ved siden av ser du en liten bokstav (f). Så ser du en rekke med store bokstaver. En av de store bokstavene er samme bokstav som den lille bokstaven (f). Sett kryss på den. (*Se til at alle elevene setter riktig kryss.*)

Nå skal du gjøre på samme måte med så mange av oppgavene som du kan klare på **ett minutt**, men vent til jeg sier fra. Se på den første bokstaven og sett kryss på den samme bokstaven i rekken ved siden av. Noen ganger er bokstavene store, noen ganger små, men du vil alltid finne igjen den samme bokstaven i rekken ved siden av. Og husk det er tre sider med oppgaver. Du er ikke ferdig når du har gjort oppgavene på denne ene siden. Prøv å fortsette til det står stopp! Ta vekk det løse arket og begynn!

Probni zadatak da bi učenici shvatili koliko traje jedan minut

Ovaj probni zadatak koji stoji u vježbankama i za drugi i za treći razred, se neće bodovati niti registrovati na isti način kao ostali zadaci. On je tu da bi učenici shvatili koliko traje jedan minut, dok rade na ovaj način.

Učiteljica kaže: Ostavi olovku i dobro slušaj. Do sada sam govorila šta treba da radiš prije svakog dijela zadatka. Ali, za tri sljedeća dijela zadatka ćete potpuno sami raditi jedan ili dva minuta. Ponekad nam se čini da minute prolaze jako brzo, a ponekad da prolaze sporo. Zadatak koji ćeš sad uraditi, će ti pokazati otprilike koliko brzo moraš raditi.

Na dvjema sljedećim stranicama ima puno (mnogo) različitih crteža. Staviti ćeš znak x na neke od njih. Sad ću reći na koje ćeš staviti znak x. Radit ćeš jednu minutu, ako završiš prije nego što ja kažem stop, ostavit ćeš olovku, sjediti mirno i čekati.

Predi na sljedeću stranicu.

Ti znaš šta je voće? Stavi znak x na sve slike na kojima vidiš voće. Ako završiš prvu stranicu, predi na drugu.

3. Povezivanje velikih i malih slova

Učiteljica kaže: Uzmi papir i stavi ga tako da vidiš samo dva prva zadatka. Stavi prst na crtež koji prikazuje (olovku). Pored vidiš jedno veliko slovo (A). Zatim vidiš red malih slova. Jedno od malih slova je isto slovo kao i to veliko slovo. Stavi znak x na njega. Ako napišeš pogrešno, možeš precrtati taj znak x i staviti novi znak x. (*Uvjeri se da su svi učenici stavili tačan znak.(a)*)

Učiteljica nastavlja: Stavi prst na sliku (naranče). Pored nje vidiš malo slovo (f). Zatim vidiš red velikih slova, Jedno od velikih slova je isto slovo kao i to malo slovo (f). Stavi znak x na njega. (*Uvjeri se da su svi učenici stavili tačan znak.*)

Sad ćeš uraditi na isti način onoliko zadataka koliko uspiješ za **jednu minutu**, ali čekaj dok ja ne kažem. Pogledaj prvo slovo i stavi znak x na isto slovo koje vidiš u redu pored njega. Neka su slova velika, neka mala, ali ćeš ti uvijek tražiti isto slovo u redu pored. I zapamti postoje tri stranice takvih zadataka. Nisi završio ako si uradio zadatke na samo jednoj stranici. Nastavi sve dok ne kažem stop! Skloni papir i počni!

4. Å skrive den siste bokstaven i ord

I denne delprøven skal elevene skrive den siste bokstaven i ordene som følger. Det er viktig å være nøye med øveoppgavene og gjøre det klart at det er den **siste** bokstaven som skal skrives.

Læreren sier: Sett fingeren på bildet av (gol) Nå skal du høre godt etter og skrive den **siste** bokstaven i ordet gol. *Se til at alle elevene har skrevet riktig bokstav (l)*

Læren fortsetter. Sett fingeren på bildet av (džep). Nå skal du skrive den siste bokstaven i ordet džep. *Se til at alle elevene har skrevet riktig bokstav(p)*

Elevene får ca 15 sekunder pr oppgave.

Læreren sier: Nå er vi ferdige med å hjelpe hverandre. Ta vekk det hvite arket og legg det under heftet.

Sett fingeren på bildet av (pas). Skriv den **siste** bokstaven i ordet (pas). *Instruksjonen gjentas for ordene som følger etter.*

Ordene er:

- gol - mål
- džep - lomme

1. pas - hund
2. sto - bord
3. kiša - regn
4. ključ - skip
5. mrav - maur
6. sapun - sepe/såpe
7. labud - svane
8. krevet – seng
9. lanac- lenke
- 10.točak - hjul
- 11.leptir - sommerfugl
- 12.brkovi - bart

4. Napisati zadnje slovo u riječi

U ovom zadatku će učenici napisati zadnje slovo u riječima koje slijede. Važno je biti pažljiv sa zadacima i mora biti jasno da se mora napisati samo **zadnje** slovo u riječi.

Učiteljica kaže: Stavi prst na sliku (gol). Sad pažljivo slušaj i napiši **zadnje** slovo u riječi (gol). *Uvjeri se da su svi učenici napisali tačno slovo (l).*

Učiteljica nastavlja: Stavi prst na sliku (džep).. Sad ćeš napisati zadnje slovo u riječi (džep). *Uvjeri se da su svi učenici napisali tačno slovo (p).*

Učenici imaju 15 sekundi za zadatak.

Učiteljica kaže: Sad smo završili sa pomaganjem. Skloni papir i stavi ga ispod vježbanke.

Stavi prst na sliku (pas). napiši **zadnje** slovo u riječi (pas).

Uputstvo se ponavlja za riječi koje slijede.

Riječi su:

- gol - mål
- džep - lomme

1. pas - hund
2. sto - bord
3. kiša - regn
4. ključ - skip
5. mrav - maur
6. sapun - sepe/såpe
7. labud - svane
8. krevet – seng
9. lanac- lenke
- 10.točak - hjul
- 11.leptir - sommerfugl
- 12.brkovi - bart

Ordlesing

5. Ord til bilde

Dette er ordlesingsoppgaver der elevene for hver linje skal finne fram til det bildet (den tegningen) som viser det ordet de har lest. Elevene får hjelp på de to første øveoppgavene. Men med resten av oppgavene skal elevene arbeide selvstendig.

Elevene får 2 minutter til dette arbeidet.

Læreren sier: Finn fram det løse arket (ventemarket) og legg det slik at du bare ser de to første oppgavene.

A: Øverst på denne siden ser du første en firkant (rute) hvor du kan lese et ord. Ved siden av ser du en rad med bilder (tegninger). Ett av bildene viser det ordet som du har lest. Sett et stort kryss på det bildet.

(På øveoppgaven passer læreren på at alle setter kryss på riktig sted og forklarer hvorfor det ikke kan være de andre bildene.)

B: Se på det neste ordet, altså dette (*læreren holder opp heftet og demonstrerer*). Ved siden av ser du en rekke bilder. Ett av bildene viser det ordet som du har lest. Sett kryss på det bildet.

(På øveoppgaven passer læreren på at alle setter kryss på riktig sted og forklarer hvorfor det ikke kan være de andre bildene.)

Nå skal du gjøre på den samme måten med så mange oppgaver som du kan klare på 2 minutter på denne og de to neste sidene. (*Her holder læreren opp prøveheftet og viser at det er tre sider med oppgaver*). Men vent til jeg sier fra. Se først på ordet som står skrevet, se deretter på tegningene i rekken ved siden av. Sett så kryss på den tegningen som viser det ordet du leste. Er et ord for vanskelig, så gå videre. Men prøv først så godt du kan. Ta vekk arket og begynn!

Čitanje riječi

5. Riječ prema slici

U ovom zadatku će učenici čitati riječi i u svakom redu pronaći sliku (crtež) koji pokazuje riječ koju su pročitali. Učenici će dobiti pomoć za dva prva zadatka. Ostale zadatke će učenici raditi samostalno.

Učenici imaju 2 minute za taj zadatak.

Učiteljica kaže: Uzmi pair (na kojem crtaš dok čekaš) i stavi ga tako da vidiš samo dva prva zadatka.

A: Na vrhu ove stranice vidiš prvo jedan kvadrat u kojem možeš pročitati jednu riječ. Pored njega vidiš poredane slike (crteže). Jedna od slika prikazuje tu riječ koju si pročitao. Stavi veliki znak x na tu sliku.

(Na probnom zadatku učiteljica pazi da svi stave znak x na tačno mjesto i objasne zašto se ne može staviti znak x na druge slike.)

B: Pogledaj sljedeću riječ, dakle ovu (*učiteljica drži vježbanku i pokazuje*). Pored nje vidiš poredane slike. Jedna od slika pokazuje tu riječ koju si pročitao. Stavi znak x na tu riječ.

(Na probnom zadatku učiteljica pazi da svi stave znak x na tačno mjesto i objasni zašto se ne može staviti znak x na druge slike.)

Sad ćete raditi na isti način i uraditi ćete onoliko zadataka koliko uspijete za 2 minute na ovoj i na dvije sljedeće stranice. (*Ovdje učiteljica podigne vježbanku sa zadacima i pokaže da imaju tri stranice zadataka.*) Ali, pričekajte dok ja ne kažem. Prvo pogledajte napisanu riječ, a zatim poredane crteže. Stavi znak x na crtež koji predstavlja riječ koju si pročitao. Ako je neka riječ teška, idi dalje. Ali, prvo probaj što bolje možeš. Skloni papir i počni!

6. Bilde til ord

Dette er også oppgaver i ordlesing. Men her skal elevene finne fram til det ordet som tegningen i boksen foran rekken med ord viser. Elevene får hjelp til de to øveoppgavene. Deretter skal de arbeide selvstendig (over tre sider).

Elevene får 2 minutter til dette arbeidet.

Læreren sier: Finn fram det løse arket (ventarket) og legg det slik at du bare ser de to første oppgavene.

A: Øverst på denne siden ser du første et bilde. Så ser du en rad med ord. Ett av ordene er det ordet som bildet viser. Sett et stort kryss på dette ordet.

(På øveoppgaven passer læreren på at alle setter kryss på riktig sted og forklarer kort hvorfor.)

B: Se på det neste bildet. Se på rekken ved siden av og finn det ordet som er det samme som på bildet. Sett kryss på det ordet.

(På øveoppgaven passer læreren på at alle setter kryss på riktig sted og forklarer hvorfor det ikke kan være de andre ordene.)

Læreren fortsetter:

Nå skal du gjøre på den samme måten med så mange oppgaver som du kan klare på 2 minutter på denne og de to neste sidene. *(Her holder læreren opp prøveheftet og viser at det er tre sider med oppgaver.)* Men vent til jeg sier fra. Se først på bildet som er tegnet, se deretter på ordene i rekken ved siden av. Sett så kryss på det ordet som bildet viser. Er et ord for vanskelig, så gå videre, Men prøv først så godt du kan. Ta vekk arket og begynn!

Vurdering av arbeidet med heftet

På slutten av heftet skal elevene gi uttrykk for hvordan de opplevde å arbeide med oppgavene.

Læreren sier: På den siste siden ser du tre ansikter. Sett nå et kryss på den tegningen som viser hvordan du likte å arbeide med oppgavene i dette heftet. Det ene ansiktet viser en som syntes det var bra eller fint, det i midten viser en som syntes det var sånn midt i mellom, og det siste ansiktet viser en som syntes det var dumt. På denne oppgaven er det ikke noe riktig eller galt svar. Det er du som vet best hva du synes. Du skal sette det du mener. Sett kryss på det ansiktet som best forteller hva du synes. Etterpå kan du fortelle læreren hva du likte eller ikke likte med prøven.

6. Slika prema riječi

I ovo je zadatak u kojem treba čitati riječi. Međutim, ovdje će učenici pronaći riječ koju crtež u kvadratu predstavlja među poredanim riječima koje stoje pored. Učenici će dobiti pomoć za dva probna zadatka. Poslije toga će raditi samostalno (tri stranice).

Učenici imaju 2 minute za ovaj zadatak.

Učiteljica kaže: Uzmi papir (na kojem crtaš dok čekaš) i stavi ga tako da se vide samo dva prva zadatka.

A: Na vrhu ove stranice vidiš jednu sliku. Zatim pored nje vidiš poredane riječi. Jedna od riječi je ta riječ koju slika predstavlja. Stavi jedan veliki znak x na tu riječ.

(Na probnom zadatku učiteljica pazi da svi stave znak x na tačno mjesto i kratko objasni zašto.)

B: Pogledaj sljedeću sliku. Pogledaj poredane riječi pored nje i pronađi riječ koju slika predstavlja. Stavi znak x na tu riječ.

(Na probnom zadatku učiteljica pazi da svi stave znak x na tačno jesto i objasni zašto se ne može staviti znak x na neku drugu riječ.)

Učiteljica nastavlja:

Sad ćete raditi na isti način i uradit ćete onoliko zadataka koliko uspijete za 2 minute na ovoj i još dvije sljedeće stranice. *(Ovdje učiteljica podigne vježbanku sa zadacima i pokaže da imaju tri stranice zadataka.)*

Mišljenje učenika o radu sa vježbankom

Na kraju vježbanke će učenici reći kako im je bilo raditi sa zadacima.

Učiteljica kaže: Na ovoj stranici vidite tri lica. Sad stavite znak x na crtež koji pokazuje kako vam se svidjelo raditi sa zadacima u ovoj vježbanki. Jedno lice pokazuje da je bilo dobro ili lijepo, ovo lice usredini pokazuje da je bilo srednje i zadnje lice pokazuje da je bilo loše. Za ovaj zadatak nema tačnog, a ni pogrešnog odgovora. Ti sam najbolje znaš šta misliš. Staviti ćeš znak x onako kako misliš. Stavi znak x na ono lice koje najbolje pokazuje šta ti misliš. Poslije možeš reći učiteljici šta ti se svidjelo ili šta nije.

Prøven for 3. trinn

Delprøvene for 3. trinn er:

Øveoppgave på **1 minutt**, som for trinn 2 (side 4 - 5 i elevheftet)

1. Ordkjeder -	2 minutter (s. 7 i elevheftet)
2. Setningsforståelse -	4 minutter (s. 8 - 11 i elevheftet)
3. Fortellende tekst. Gåter -	5 minutter (s. 13 - 15 i e-heftet)
4. Skriftlig instruksjon. Fargelegging -	5 minutter (s. 16 - 17 i e-heftet)
Elevers vurdering av oppgaven	side 19

Å gjennomføre ett hefte, tar en drøy skoletime. Men det kan være lurt å legge inn en pause omtrent halvveis i kartleggingen. Da blir ikke elevene så slitne.

Kontrolni rad za 3. razred

Dijelovi kontrolnog rada za 3. razred su:

Probni zadaci trajeu **1 minut**, kao i za 2. razred (stranice 4 - 5 u vježbanki za učenike)

1. Lanci riječi/ Riječi u nizu-
za učenike)	2 minute (str. 7 u vježbanki)
2. Razumijevanje rečenica
vježbanki za učenike)	4 minute (str. 8 - 11 u
3. Kratka priča. Zagonetke
vježbanki za učenike)	5 minuta (str. 13 - 15 u
4. Napisano uputstvo. Bojenje -
vježbanki za učenike)	5 minuta (str. 16 - 17 u

Mišljenje učenika o tome kako je bilo raditi kontrolni rad (stranica 19 u vježbanki za učenike)

Da bi se prešla cijela vježbanka potrebno je nešto više od jednog školskog časa. Dobro bi bilo napraviti pauzu otprilike na pola ispitivanja. Tako učenici neće biti suviše umorni.

Før du bruker 3.trinnsprøven, les først det som står om instruksjonen for både 2. og 3.trinnsprøvene i begynnelsen av veiledningen.

Hva slags prøver er det for 3.trinn?

3.trinnsprøvene skal måle både ordlesing og lesing av sammenhengende tekst. Aller først kommer en øveoppgave for at elevene skal kjenne hvor lenge ett minutt varer. Så kommer en såkalt ordkjedeoppgave. Her er oppgaven å dele en kjede med 3 ord som er satt sammen uten mellomrom, slik at ordene igjen står for seg selv. Dette er også en slags ordlesingsoppgave, som delprøvene 5 og 6 for andre trinn. En bør være nøye med instruksjonen fordi denne oppgaven kan være uvant for elevene.

Så skal elevene lese setninger for at en skal kunne se om de greier å lese enkel tekst. Etter dette følger en oppgave som minner om en gåte og har mer tekst. Elevene skal finne fram til riktig svar ut fra flere opplysninger i teksten. Denne oppgaven krever også at elevene skal tenke litt ekstra og resonnerer seg fram til det riktige svaret. Til slutt kommer en oppgave der elevene skal fargelegge et bilde ut fra beskrivelsene i en tekst som er lengre enn de andre. Her er det også et par setninger midt i teksten, som er litt kompliserte.

Standardspråk og dialekt

Noen elever kan snakke annerledes enn det enkelte lærere regner som korrekt og fint. De bruker andre ord enn det som står i bøkene. De har altså et muntlig språk som er forskjellig fra standardspråket de lærer på skolen. Mange språk har forskjellige dialekter. Norsk har mange dialekter. De siste 20 årene er det blitt vanlig at folk bruker dialekten sin og ikke skifter til en standard, når de for eksempel skal snakke i radio eller fjernsyn i Norge. Lærere skal vanligvis ikke rette på elevenes muntlige språk eller dialekt i norsk skole². Men elevene skal etter hvert lære å følge vanlige rettskrivningsregler.

Det er dialektforskjeller innen alle de morsmålene som det er laget kartleggingsprøver for. Derfor må lærerne som bruker kartleggingsprøvene, være klar over dette: Disse kartleggingsprøvene er leseprøver og ikke lærebøker. Det er ikke om å gjøre å finne ut om elevene har lært språket slik læreren selv ønsker at de skal kunne det, men om de kan lese og forstå en tekst. Dersom elevene bruker andre ord i sitt muntlige språk enn dem som står i prøvene, vil resultatet av kartleggingsprøvene være bestemt av elevenes ordkunnskap og ikke viktige avkodningsferdigheter. Det blir som når tospråklige elever skal ta norske leseprøver uten å kunne mange av de norske ordene.

Ikke alle som bruker et språk, bruker de samme ordene på fargene. Derfor er flest mulige av de navnene på fargene gul, rød, grønn og blå, som kan være i bruk blant elevene, forsøkt tatt med. Det er viktig at læreren først snakker om navnet på fargene og gjør elevene oppmerksomme på hva parentesene og skråstrekene betyr. Det kan passe å diskutere hva navnene på fargene heter, når de fire fargeblyantene er delt ut.

² En annen sak er at for elever som holder på å utvikle språket sitt, kan en generelt være en god språkmodell og hjelpe elevene til å uttrykke seg. Det gjelder hva som er god språkbruk og hvordan det kan være lurt å uttrykke seg, dersom en vil bli forstått av andre. Dette står det mer om i læreplanene.

Først gir læreren elevene den instruksjonen som står beskrevet i avsnittet: Hva læreren sier, for begge klassetrinnene.

Øveoppgave for at elevene skal kjenne hvor lenge et minutt kan vare

Oppgaven som både står i heftet for andre trinn og tredje trinn er en øveoppgave som ikke skal skåres eller registreres på den samme måten som de andre deloppgavene. Den er der for at elevene skal få kjenne hvor lenge ett minutt varer når de jobber på denne måten. Gi instruksjonen før elevene slår opp på siden med øveoppgaven.

Læreren sier: Legg ned blyanten og hør godt etter. På de neste oppgavene skal du arbeide helt selv, i ett, to, fire eller fem minutter. Noen ganger synes vi minuttene går veldig fort, og andre ganger synes vi de tar langt tid. Oppgaven du skal gjøre nå, skal vise deg omtrent hvor lenge ett minutt varer.

Læreren sier: På de neste to sidene er det mange forskjellige tegninger. Du skal sette kryss på noen av dem. Jeg skal snart fortelle deg hva du skal sette kryss på. Du skal arbeide i ett minutt, og dersom du blir ferdig før jeg sier stopp, legger du ned blyanten, sitter stille og venter.

Læreren sier: Slå opp på siden med øveoppgaven (s 2).

Du vet hva en frukt er? Sett kryss på alle bildene du ser av det som er en frukt. Rekker du mer enn den første siden, fortsetter du på den andre siden. Begynn!

Probni zadatak da bi učenici shvatili koliko traje jedan minut

Ovaj probni zadatak koji stoji u vježbankama i za drugi i za treći razred, se neće bodovati niti registrovati na isti način kao ostali zadaci. On je tu da bi učenici shvatili koliko traje jedan minut, dok rade na ovaj način.

Učiteljica kaže: Ostavi olovku i dobro slušaj. Do sada sam govorila šta treba da radiš prije svakog dijela zadatka. Ali, za tri sljedeća dijela zadatka ćete potpuno sami raditi jedan ili dva minuta. Ponekad nam se čini da minute prolaze jako brzo, a ponekad da prolaze sporo. Zadatak koji ćeš sad uraditi, će ti pokazati otprilike koliko brzo moraš raditi.

Na dvjema sljedećim stranicama ima puno (mnogo) različitih crteža. Staviti ćeš znak x na neke od njih. Sad ću reći na koje crteže ćeš staviti znak x. Radit ćeš jednu minutu, ako završiš prije nego što ja kažem stop, ostavit ćeš olovku, sjediti mirno i čekati.

Pređi na sljedeću stranicu.

Ti znaš šta je voće? Stavi znak x na sve slike na kojima vidiš voće. Ako završiš prvu stranicu, pređi na drugu.

1. Ordkjeder

Denne delprøven skal si noe om elevene evne til å lese hele ord. Ordene er satt sammen med vilje. Hver ordkjede skal ikke bety noe slik de står. Elevene skal skille ordene fra hverandre i hele enkeltord på det riktige stedet. Elevene skal sette to streker mellom ordene, slik at de får tre ordentlige (meningsfulle) ord.

Læreren skriver det første ordet på tavla og sier: Se på dette ordet. Her mangler mellomrom mellom ordene. Nå hjelper vi hverandre og setter en strek mellom hvert ord istedenfor mellomrom. Det skal bli tre ordentlige (meningsfulle) ord. Hvor skal den første streken stå?

Læreren viser så med en strek mellom de to første ordene i kjeden og spør: Og hvor skal den andre streken stå?

Læreren setter den andre streken mellom de to siste ordene og sier: Nå har vi fått tre ord ved å sette to streker.

Læreren fortsetter: Finn fram det løse arket og legg det slik at du ser de tre første ordkjedene. Nå kan du selv sette strekene slik at du får tre ord i den første ordkjeden slik vi gjorde på tavla. Prøv så selv å sette strek, istedenfor mellomrom (slik at streken skiller) mellom ordene i de to oppgavene i rekken ved siden av.

(Læren ser til at elevene setter strekene på riktig sted.)

Elevene får to minutter på denne oppgaven.

Læren fortsetter: Nå skal du selv få sette strek mellom ordene på denne siden. Arbeid bortover slik du gjør når du leser. Dersom det kommer noen oppgaver som du ikke greier, så gå videre til neste oppgave. Men prøv å finne alle ordene i kjeden. Du får to minutter. Det er mange kjeder og ikke sikkert du blir ferdig, men gjør så godt du kan. Det er fint med hver kjede du greier. Har alle forstått hva de skal gjøre?

(Læreren forklarer dersom det er noen som ikke har fått med seg hva de skal gjøre.)

Ta vekk det løse (vente-)arket og begynn!

1. Lanci / Nizovi riječi

Ovaj dio kontrolnog rada treba da pokaže imaju li učenici sposobnost da čitaju cijelu riječ. Riječi su namjerno povezane. Nizovi riječi ne znače ništa onako kako stoje. Učenici će odvojiti riječi jedne od drugih na pravom mjestu. Učenici će staviti dvije crte između riječi, tako da dobiju tri prave riječi (koje nešto znače).

Učiteljica piše prvu riječ na tabli i kaže: Pogledajte ovu riječ. Ovdje nedostaje razmak između riječi. Mi ćemo pomoći jedni drugima što ćemo staviti crtu između svake riječi umjesto razmaka. Dobit ćemo tri prave riječi (koje nešto znače). Gdje će stajati prva crta?

Učiteljica pokazuje prvu crtu između dije prve riječi u nizu i pita: A gdje će stajati druga crta?

Učiteljica stavlja drugu crtu između dvije zadnje riječi i kaže: Sad smo dobili tri riječi kad smo stavili dvije crte.

Učiteljica nastavlja: Uzmi papir i stavi ga tako da vidiš tri prva niza riječi. Sad možeš sam staviti crte tako da dobiješ tri riječi u prvom nizu kao što smo radili na tabli. Poušaj da staviš crtu umjesto razmaka (tako da crta razdvaja riječi) u ta dva zadatka.

(Učiteljica gleda da li su učenici stavili crte na tačno mjesto.)

Učenici imaju dvije minute za ovaj zadatak

Učiteljica nastavlja: Sad ćete sami stavljati crte između riječi na ovoj stranici. Stavlja crte između riječi dok čitaš. Ako bude neki zadatak koji ne budeš znao uraditi, pređi na sljedeći. Pokušaj pronaći sve riječi u lancu. Imaš dvije minute. Ima mnogo lanaca i sigurno nećeš sve stići, ali pokušaj uraditi što više možeš. Svaki lanac koji uradiš je koristan. Jesu li svi razumjeli šta će raditi?

(Učiteljica objašnjava u slučaju da ima neko ko nije shvatio šta će raditi.)

Sklonite papir (na kojem crtate dok čekate) i počnite!

2. Setningsforståelse

I hver linje skal eleven først lese en setning. Deretter skal eleven finne fram til det bildet som viser det som ble lest. Etter øveoppgavene skal elevene arbeide selvstendig med resten av oppgaven.

Elevene får 4 minutter til dette arbeidet.

Læreren sier: Finn fram det løse arket og legg det slik at du ser de to første oppgavene.

A. Du ser en person som spiser, en som leser, en som sover og en som tegner. Les setningen over tegningene. En av tegningene viser det du har lest. Sett kryss på det bildet som viser det du har lest.

Du skal lete og sette et stort fint kryss på det riktige bilde i denne første oppgaven. Husk at hvis du setter kryss på feil bilde, skal du bare sette en stor strek over det som var feil og så sette et nytt kryss. Her skal du bare bruke én fargeblyant.

(OBS! På øveoppgaven skal læreren passe på at alle setter kryss på riktig bilde og forklare hvorfor.)

B. Gå videre til neste oppgave og se på de fire tegningene der. Les setningen over tegningene. En av tegningene viser det du har lest. Sett kryss på den tegningen som viser det du har lest.

Læreren passer på at alle setter kryss på riktig bilde og fortsetter:

Nå skal du gjøre det samme med så mange oppgaver som du kan klare på denne og tre sider til, før jeg sier stopp. Da er det gått fire minutter. Når du er ferdig med én oppgave, går du videre til neste. Husk at det er seksten slike rader/striper/linjer med oppgaver på tre sider.

Læreren viser at det er fire sider:

Ta vekk arket og begynn!

2. Razumijevanje rečenica

Učenici će prvo u svakom redu pročitati jednu rečenicu. Zatim će učenici pronaći sliku koja pokazuje ono što je pročitano. Poslije probnog zadatka, učenici će raditi samostalno do kraja zadatka.

Učenici imaju 4 minute za ovaj zadatak.

Učiteljica kaže: Uzmite papir i stavite ga tako da vidite dva prva zadatka.

A. Vidite jednu osobu koja jede, jednu koja čita, jednu koja spava i jednu koja crta. Pročitajte rečenicu iznad crteža. Jedan crtež prikazuje ono što si pročitao. Stavi znak x na sliku koja prikazuje ono što si pročitao.

Tražiti ćeš i stavljati veliki znak x na tačnu sliku u ovom prvom zadatku. Zapamti da ako staviš znak x na pogrešanu sliku, precrtat ćeš ono što je pogrešno i staviti novi znak x. Ovdje ćeš koristiti samo jednu bojicu.

(Pažnja! Na probnom zadatku će učiteljica paziti da svi stave znak x na tačnu sliku i objasniti zašto.)

B. Pređi na sljedeći zadatak i pogledaj četiri crteža u njemu. Pročitaj rečenicu iznad crteža. Jedan od crteža prikazuje ono što si pročitao.

Učiteljica pazi da svi stave znak x na tačno mjesto i nastavlja:

Sad ćeš uraditi isto sa onoliko zadataka koliko uspiješ na ove tri stranice prije nego ja kažem stop. To znači da su prošle četiri minute. Kad završiš jedan zadatak, pređi na sljedeći. Zapamti da ima šesnaest ovakvih redova sa zadacima na tri stranice.

Učiteljica pokazuje da imaju četiri stranice.

Skloni papir i počni!

3. Fortellende tekst. Gåter

Her skal elevene løse ni gåter (eller detektivoppgaver) der de må tenke ekstra for å finne svaret. Etter at elevene har lest hver oppgave, skal de trekke strek fra setningen som ikke er ferdig "Jeg er en" til den tegningen som passer til beskrivelsen i oppgaven. Det er ikke feil om de skriver det ordet bildet viser på prikkene.

Det er viktig at elevene forstår at de skal lese **hele** teksten i hver oppgave før de begynner å lete etter riktig bilde. Det er også viktig at de forstår at de må lete blant **alle** bildene på siden, ikke bare de bildene som står rett ved siden av oppgaven. Oppgavetiden er fem minutter.

Læreren sier: Finn fram det løse arket og legg det slik at du ser den første oppgaven og alle bildene. (OBS! elevene på venne seg til å se på alle bildene, ikke bare de som står ved siden av teksten til oppgaven).

A. Se på den første oppgaven. Dette er en lureoppgave. Der har du først en setning: "Jeg vokser i jorda". Men det kan jo være flere ting som vokser i jorda, både sopp og blomster, men ingen av de andre tingene. Nå må du ikke sette strek, men lese videre for ikke å bli lurt. Det står: "Jeg har grønne blader. Jeg er en..." Hvem er det som har grønne blader og vokser i jorda? Er det soppen eller kniven? Nei, det er blomsten. Da trekker du en strek fra der det står "Jeg er..." og til det riktige bildet. Det er blomsten.

(På øveoppgaven skal læreren passe på at alle trekker strek til riktig bilde)

Læreren fortsetter: Nå skal du gjøre det samme med så mange oppgaver som du kan klare på denne og to sider til, før jeg sier stopp. Da er det gått **fem minutter**. Når du er ferdig med én oppgave, går du videre til neste. Det er ni oppgaver til sammen. Husk at du ikke må la deg lure, men lese alt som står i hver oppgave. Hvis du rekker alt, skal du ha trukket ni streker til sammen. Hvis du trekker strek til feil bilde, kan du sette en strek over streken og trekke en ny strek. Du må se på alle bildene på den siden du jobber med. Her kan du også bli lurt, hvis du bare ser på de bildene som står ved siden av oppgaven. Du får fem minutter til å gjøre ferdig oppgaven. Ta vekk arket og begynn!

3. Kratka priča. Zagonetka

Ovdje učenici treba da riješe devet zagonetki (ili detektivskih zadataka) u kojima moraju dobro razmisliti da bi našli odgovor. Nakon što su pročitali svaki zadatak moraju povući crtu od rečenice koja nije završena "Ja sam ..." do crteža koji odgovara opisu u zadatku. Nije pogrešno ako napišu tu riječ koju slika predstavlja na tačkice.

Važno je da učenici razumiju da moraju pročitati **cijeli** tekst u svakom zadatku prije nego što počnu da traže tačnu sliku. Isto tako je važno da moraju tražiti među **svim** slikama na stranici, a ne samo među slikama koje stoje do zadatka. Vrijeme za ovaj zadatak je pet minuta.

Učiteljica kaže: Uzmi papir i stavi ga tako da vidiš prvi zadatak i sve slike. (Pažnja! Upozori učenike da gledaju sve slike, a ne samo one koje stoje pored teksta tog zadatka.)

A. Pogledaj prvi zadatak. To je zadatak koji može da te prevari. Tu prvo imaš jednu rečenicu "Ja rastem na zemlji." Ali, može biti više stvari koje rastu na zemlji, npr. gljive, cvijeće, ali ne i ostale stvari. Sad ne smiješ staviti znak x, nego moraš dalje čitati tako da te zadatak ne prevari. Zatim piše: "Ja imam zelene listove. Ja sam ..." Šta je to što ima zelene listove i raste na zemlji? Je li to gljiva ili nož? Ne, to je cvijet. Sad ćeš povući jednu crtu od "Ja sam..." do tačne slike. To je cvijet.

(Na probnom zadatku učiteljica pazi da svi povuku crtu do tačne slike.)

Učiteljica nastavlja: Sad ćeš uraditi isto sa onoliko zadataka koliko uspiješ na ovoj i još dvije stranice, prije nego što ja kažem stop. To znači da je prošlo **pet minuta**. Kad završiš jedan zadatak, pređi na sljedeći. Ima ukupno devet zadataka. Pazi da ne dozvoliš da te zadaci prevare, nego čitaj sve što stoji u svakom zadatku. Ako sve stigneš, znači da si povukao ukupno devet crta. Ako povučeš crtu do pogrešne slike, precrtaj tu crtu i povuci novu. Moraš gledati sve slike na toj stranici na kojoj radiš. I ovdje te može prevariti, ako samo gledaš slike koje stoje pored zadatka. Imaš pet minuta da uradiš ovaj zadatak. Skloni papir i počni!

4. Skriftlig instruksjon. Fargelegging

I denne delprøven skal elevene fargelegge tegningen ut fra instruksjoner som de finner i teksten.

Maksimumstid på denne delprøven er fem minutter, og læreren sier fra etter at halv tid er gått.

Når fargeblyantene er delt ut, går læreren gjennom navnene på de fire fargene gul, rød, grønn og blå: Hva kaller du den fargen som denne fargeblyanten gir?

Dersom eleven har et navn på fargen som er forskjellige fra standardnavnet, gjentar læreren dette navnet og sier hva standardnavnet er: Ja, du bruker dette navnet. I bøkene står det ofte....

(Eleven kan også ha en farge som nyanserer bedre enn det er gjort for fargenavnene her, for eksempel med navn for mørkeblå og lyseblå, gressgrønn eller olivengrønn.)

Læreren fortsetter: Se på det som står øverst på arket og tegningen på arket ved siden av. Setningen forteller deg hvordan du skal begynne å fargelegge tegningen. Hør nå godt etter:

"Maria spiser kake. Hun har blå kjole og rød hatt."

Nå kan du fargelegge slik det står. Hvem er Maria? Det er hun som spiser kake. Du ser hun har kake i munnen sin. Hvilken farge er kjolen? Den er blå. Og hvilken farge er hatten? Den er rød. Nå kan du fargelegge slik det står.

Læreren passer på at alle kommer i gang og setter riktig farge på kjolen og hatten:

Nå skal du fargelegge mer selv. Du skal fargelegge det som hører til de andre barna og noen av ballongene. Du får fem minutter til å gjøre ferdig oppgaven, og jeg kommer til å si fra når det er gått halv tid. Ta vekk arket og sett i gang!

Vurdering av arbeidet med heftet

På slutten av hvert hefte skal elevene gi uttrykk for hvordan de syntes det var å arbeide med oppgavene.

Læreren sier: På den siste siden ser du tre ansikter. Sett et kryss på det ansiktet som best viser hvordan du syntes det var å arbeide med oppgavene i dette heftet. Syntes du det var "bra", eller syntes du det var "sånn passe" eller syntes du det var "dumt". Sett kryss på det ansiktet som passer til det du syntes om å arbeide med alle disse oppgavene. Hvis du vil, kan du skrive litt om hvorfor du syntes arbeidet var "bra", eller "sånn passe" eller "ikke så bra".

4. Pismeno uputstvo. Bojenje

U ovom dijelu će učenici bojiti crtež prema uputstvima koje nađe u tekstu.

Maksimalno vrijeme za ovaj dio zadatka je pet minuta. Učiteljica će reći kad prođe pola vremena.

Kad učenici dobiju bojice, učiteljica će ponoviti imena četiri boje žuta, crvena, zelena i plava: Kako se zove boja koju daje ova bojica?

Ako učenik ima neko drugo ime za tu boju drugačije od književnog naziva, učiteljica ponavlja taj naziv i kaže književni naziv za tu boju: Ja koristim ovaj naziv. U knjigama često stoji ...

(Učenik može takođe imati ime za neku boju koje određuje bolje nego samo ime za boje, na primjer naziv tamno plava i svijetlo plava, zelena kao trava ili maslinasto zelena.)

Učiteljica nastavlja: Pogledaj ovo što je napisano na vrhu ove stranice i crtež pored. Rečenica ti kaže kako ćeš početi bojiti crtež. Sad dobro slušaj: "Marija jede kolač. Ona ima plavu haljinu i crveni šešir."

Sad možeš obojiti onako kako je napisano. Ko je marija? To je ona što jede kolač. Vidiš da ima kolač u ustima. Kakve boje je haljina? Haljina je plava. Koje boje je šešir? Šešir je crven. Sad možeš obojiti kao što piše.

Učiteljica pazi da svi počnu bojiti i oboje tačnom bojom haljinu i šešir:

Sad ćeš dalje bojiti sam. Sad ćeš bojiti ono što pripada drugoj djeci i neke balone. Imaš pet minuta da završiš zadatak, a ja ću reći kad prođe pola vremena. Skloni papir i počmi!

Mišljenje učenika o radu sa vježbankom

Na kraju vježbanke će učenici reći kako im je bilo raditi sa zadacima.

Učiteljica kaže: Na ovoj stranici vidite tri lica. Sad stavite znak x na crtež koji pokazuje kako vam se svidjelo raditi sa zadacima u ovoj vježbanki. Jedno lice pokazuje da je bilo dobro ili lijepo, ovo lice usredini pokazuje da je bilo srednje i zadnje lice pokazuje da je bilo loše. Za ovaj zadatak nema tačnog, a ni pogrešnog odgovora. Ti sam najbolje znaš šta misliš. Staviti ćeš znak x onako kako misliš. Stavi znak x na ono lice koje najbolje pokazuje šta ti misliš. Poslije možeš reći učiteljici šta ti se svidjelo ili šta nije.

Retting og vurdering

Du må lese dette før du lar elevenes resultater fortelle deg hvor langt elevene er kommet i lesing.

Prøvene skal være med på å hjelpe elever som trenger det

Det er vanlig at begynnerlesere strever litt med lesing og skriving. Å lære seg å lese og skrive tar tid for de fleste elever. For å bli flinke til å lese, trenger elever trening. Hovedhensikten med kartleggingen er å finne elever som har større problemer med lesing og skriving enn andre. Disse elevene har rett til tilpasset opplæring, eventuelt spesialpedagogiske tilbud. Dette står nevnt i §5 i Opplæringsloven. Opplæringsloven og forskriftene til den gjelder for alle barn som er i Norge, unntatt dem som er på ferie (kortere enn 3 måneder). Det betyr blant annet at barna har rett til tospråklig opplæring³ og spesialpedagogiske tiltak slik loven og forskriften beskriver det. Resultatene må derfor brukes slik at de kan gi elevene et bedre tilbud gjennom god oppfølging. Det er viktig å fange opp elever som ser ut til å ha lese- og skriveproblemer tidlig. Erfaring og forskning sier at det nytter å gjøre noe for dem. Når noen elever får lave skårer, bør skolen tenke gjennom hva årsaken kan være. Hvordan er elevenes skole- og livssituasjon? Bør eleven henvises til videre utredning?

Det er mange forhold som påvirker hvordan elevene gjør det på prøvene

Læreren må vurdere om en elevs resultater ikke stemmer med det daglige inntrykket av elevens ferdigheter. Forklaringene på hvorfor noen elever skårer annerledes enn forventet, kan være mange. Dersom læreren ikke har fulgt instruksjonen, vil som tidligere nevnt, resultatene være verdiløse. Men elever kan ha vært stresset, de kan ha vært ekstra slitne, eller de kan ha sittet litt for tett og kikket på hverandre. Noen elever kan også bare ha krysset av eller svart tilfeldig. Da gjenspeiler ikke prøveresultatet hva elevene kan. Det er viktig å finne ut hva som har skjedd under prøvetakingen og se om en forklaring ligger der. Videre kan noen elever ha lite ordforråd på førstespråket, eller de har vært mye borte og har derfor ikke fått tilstrekkelig med leseopplæring på førstespråket. Andre elever kan ha opplevd ting i nær fortid som forstyrrer deres evne til å konsentrere seg. Men noen elever kan også ha spesielle problemer med lesing og skriving. Dette kalles dysleksi eller spesifikke lese- og skriveproblemer. Fenomenet er ikke kjent i alle deler av verden, og blir beskrevet nærmere i siste del av veiledningen. I heftet Tiltak og idéer, blir det også tatt opp hva som kan gjøres, eller hvor en kan finne mer informasjon om hva som kan gjøres, for at elevene skal bli bedre i lesing og skriving. Denne kan også bestilles gjennom: <http://bestilling.utdanningsdirektoratet.no/>

Noen av oppgavene er lette, mens andre er vanskelige for de fleste

Det er viktig å vite at ikke alle elevene som har vært med på utprøvingen, har fått riktig svar på alle prøvene. For 2. trinn er de prøvene som kommer først i heftet, lettere enn de siste. Oppgaven der elevene skal koble store og små bokstaver, ser også ut til å være lett for de fleste. Flere av skriftsystemene til minoritetsspråk i Norge bruker ikke latinske, men arabiske bokstaver, slik som arabisk, urdu, persisk, pashto og kurdisk (sorani). Noen har stavelsesskrift, slik som thai og tamil. Derfor blir oppgaven som for de latinske er å koble store og små bokstaver litt annerledes. For arabisk skriftsystem og systemene som bygger på denne, kobler en derfor en bokstav, slik den ser ut når den står fritt, med bokstaven slik den ser ut når den står først i ord. For thai og tamil, som har en kombinasjon mellom enkeltbokstaver og stavelser, skal en enkeltbokstav kobles

³ Opplæringsloven § 2.8

med den stavelsen den opptrer i. For tredje trinn ser ordkjedene og setningslesingen ut til å være de letteste, mens det varierer for de andre delprøvene. Oppgaven der elevene skal dele ordkjeder opp i enkeltord, kan være uvant for mange elever. Noen har greid alt, mens andre ser ut til å ha hatt problemer med å forstå oppgaven. Det har derfor ikke vært oppgitt noen grenseverdier for denne. Fordi denne typen oppgave brukes i de nasjonale prøvene for lesing, er det å vente at lærerne og elevene blir mer vant til dem etter hvert.

Hvordan skåre resultatene

Delprøvene skåres ved at læreren teller opp og noterer hvor mange oppgaver eleven har greid å gjøre korrekt. Hver enkelt oppgave teller like mye innenfor hver delprøve. Men læreren må være klar over at på delprøvene der elevene skal skrive første og siste bokstav, samt ordlesingsoppgavene, blir enkeltoppgavene vanskeligere etter hvert. Det er beregnet en skåreavstand fra gjennomsnittet som kalles et standardavvik⁴. De fleste elevene som har vært med på utprøvingen, befinner seg innenfor denne avstanden fra gjennomsnittet. Det ser ut til at det kan være grunn til å gå nærmere inn på elever som skårer under dette avstandssmålet. Det blir derfor brukt som en nedre grense. OBS dette er ingen standardisert grense. Den må bare betraktes som veiledende for elever fra språklige minoriteter generelt og elever med bosnisk som morsmål spesielt. I utvalget som har hatt leseopplæring på bosnisk er det så få elever at lærerne ikke må bruke grensene mekanisk. Utprøvingen må betraktes som en form for pilotering

Fasit for bokstavedikaten og ordlesingsoppgavene

Det er laget en fasit (rettemal) for hva som er rett svar på delprøven Bokstavediktat og de to ordelesingsprøvene på 2. trinn. Den riktige bokstaven, bildet eller ordet er uthøvet med fet skrift. I denne utgaven er det riktige svaret også markert med bakgrunnsfarge som et forsøk. I ordlesingsoppgavene er ordene transkribert og en norsk oversettelse av ordene står under oppgaveordene.

Hvilke bokstaver som er rett, når elevene skal skrive første og siste bokstav, eller koble bokstavene, sier seg selv ut fra instruksjonen. Speilvendte bokstaver er regnet som feil, selv om det er vanlig at barn speilvender bokstaver i starten. Bokstaver som ikke er korrekte, men som egentlig viser at elevene er gode til å høre språklyder, er regnet som feil her. Dette er litt urettferdig og går særlig ut over elever som skriver med ortografier som ikke er lydrette.

Delprøvene er ikke like vanskelige på alle språkene

Vær oppmerksom på at det er forskjellige skåringer for hvert språk. Det kommer sannsynligvis for en stor del av forskjellene i skriftsystemene. Men en kan ikke se bort fra at dette også kan ha noe å gjøre med antall timer elevene får til lese- og skriveopplæring, hva slags opplæring eleven får og har fått og hvilken sjanse foreldrene har til å støtte og hjelpe i leseinnlæringen. For at elevenes skårer ikke skal bli misforstått, er det viktig å vite hvordan skriftsystemet kan påvirke hvordan elevene leser og skriver i starten.

Gjennomsiktige og ugjennomsiktige ortografier

I noen skriftsystemer er det et entydig forhold mellom en bokstav og den språklyden⁵ som knyttes til bokstaven. Et godt eksempel på en entydig ortografi er bosnisk. En

⁴ Se ordlisten bak i heftet for nærmere forklaring av standardavvik.

⁵ For å demonstrere en språklyd på norsk, kan en prøve å si bokstavnavnet uten å uttale vokalen i navnet. Lyden til bokstaven 'p' blir omtrent som 'pø', sagt med kort vokal.

bestemt bokstav kan stort sett bare leses på én måte. Ta for eksempel bokstaven ‘c’⁶. På bosnisk leses denne bokstaven grovt sagt på samme måte, uansett hvilke bokstaver den står sammen med (som /ts/ på norsk). Og det er ingen andre bokstaver på bosnisk som knyttes til den lyden som hører til ‘c’⁷. På norsk, spansk, engelsk og vietnamesisk er det annerledes med ‘c’. Den kan uttales enten som ‘s’ i navnet Cecilie, eller som ‘k’ i navnet Carl. Og skal en elev skrive en ‘k’-lyd på norsk eller spansk, uten å vite hvilken bokstav som er den riktige, kan hun eller han velge mellom bokstavene ‘k’ og ‘c’. Bosnisk er derfor mer forutsigbart, mer *gjennomsiktig* enn de andre. Gjennomsiktighet handler altså både om hvilken språklyd en bokstav skal knyttes til når den leses, og hvilken bokstav en skal knytte til en bestemt språklyd når den skal skrives. I grove trekk er det et entydig forhold mellom språklyd (fonem) og bokstav (grafem) på bosnisk.

Et språk med en ortografi som regnes som svært flertydig, og derfor vanskeligere å forutsi for elever som lærer å lese og skrive, er engelsk. Forskjellen på engelsk og tysk for begynnerlesere har vært studert. Engelsklesende elever leser mer feil enn de tyske i fem-seks år.

Noen språk kan være relativt entydige i forhold til hvilken språklyd som knyttes til bokstaven(e) – slik som for den norske skj-lyden, /ʃ/. Her er det hvilken bokstav som denne lyden skal skrives med, som er en utfordring på norsk. På bosnisk er dette forholdet entydig, en bruker š. Bosnisk har en relativt gjennomsiktig ortografi.

Elevenes ordforråd

Prøvene er prøvd ut i flere runder for å sikre at elevene kjenner ordene. Men fordi elevene befinner seg i en språklig minoritetssituasjon, er det vanskelig å sikre at alle elevene faktisk kjenner de ordene som står i prøvene. Dersom elevene ikke kjenner ordene, kartlegger disse prøvene i større grad ordforråd enn leseferdighet.

For å sikre at elevene skal være kjente med ordene, er flere av ordene som brukes i ordlesingsoppgavene som kommer sist i elevheftet, også brukt i de første delprøvene.

Dysleksi og spesifikke vansker

Prøvene er laget for at elever med lese- og skriveproblemer skal kunne oppdages og få hjelp tidlig. En type lese- og skriveproblem kalles for dysleksi. Hva dysleksi egentlig er, og hvilke elever det er som har dette problemet, diskuteres fortsatt blant forskere og fagfolk. Men det er i dag forholdsvis stor enighet om at dette lese- og skriveproblemet for mange elever handler om å ha vanskeligheter med noen av de minste bitene i språket⁸. Det er snakk om å ha problemer med å oppfatte språklyder og forhold knyttet til disse språklydene. Men det snakkes også om problemer med mer generelle informasjonsprosesser og mulige problemer med å bearbeide synsinntrykk i hjernen. At det finnes et lese- og skriveproblem som skyldes biologiske forhold i hjernen, og at dette problemet ser ut til å kunne arves, er det også overveiende stor enighet om. Noen fagfolk snakker om *spesifikke* lese- og skrivevansker. Betegnelsen ‘spesifikke’ er brukt

⁶ I denne veiledningen skrives bokstaver, ord og setninger mellom disse to tegnene ‘ ’ når det er snakk om dem. Det er vanlig innen språkforskning. Det kan kanskje virke forvirrende når det blir gjort for bokstaver på vietnamesisk, fordi det brukes ekstra vokaltegn og tonetegn i denne ortografien. I diskusjonen av delprøven Bokstavediktat brukes det store bokstaver når det er snakk om bokstaver fordi det er dette som brukes i denne delprøven. Når norske ord står i parentes, brukes ikke tegn for å markere at dette er ord fordi det ikke skulle være til å misforstå.

⁷ Det er den samme språklyden som g-lyden i navnet George på engelsk eller j-lyden i ordet journalist.

⁸ Høien 1999, Snowling og Nation 1997

for å skille mellom det å bare ha problemer med lesing og skriving på et biologiske grunnlag, og det å ha flere læringsproblemer, gjerne ut fra en kombinasjon av årsaker.

Det har vært vanlig å snakke om dysleksi der hvor elevene ikke har tilleggsproblemer. Men en slik avgrensning diskuteres blant fagfolk i dag. Omfanget av vansker, og hvordan den enkelte eleven rammes, er ikke den samme for alle. Men det viktigste er at det nytter å gjøre noe for de aller fleste av elevene med lese- og skriveproblemer.

Dysleksi og to språk?

Er det dysleksi når en elev med et annet førstespråk enn norsk har problemer med å lese og skrive på norsk? Svaret er oftest: “nei, ikke uten videre”. I en startfase er det ofte vanskelig å lese på et språk der ordene er ukjente, og språklydene er andre enn dem en selv bruker. En slik lesing kan fort bli mekanisk og hakkete. Men dette er et problem som rammer alle i den samme situasjonen. Og det er andrespråkssituasjonen som da er problemet. Kjennskap til norsk ordforråd, grammatikk, språklyder og uttale vil sannsynligvis hjelpe. Den pedagogiske hjelpen her, må derfor bli en annen enn om problemet er dysleksi. Om eleven i en periode skriver norsk med påvirkning fra førstespråket, her bosnisk, for eksempel med mange bøyningsendelser i ett ord, der en på norsk ville ha flere enkeltord, er heller ikke dette dysleksi. Det regnes som normalt. Men hvis skrivemåten etter hvert ikke nærmer seg norsk skrivemåte, kan det være grunn til bekymring.

Om en elev har dysleksi på førstespråket (morsmålet) vil eleven da også ha lese- og skriveproblemer på norsk? Både erfaring og teoretiske forklaringer sier: “ja, stort sett”, men dysleksien kan komme til uttrykk på en annen måte på norsk enn på morsmålet. Det kommer blant annet an på morsmålets ortografi og hvordan morsmålet er laget, sammenlignet med norsk. Trolig kommer det også an på hvor godt eleven etter hvert mestrer lesingen på førstespråket. En del leseferdighet kan overføres. Forskerne diskuterer hvor mye⁹. Men mange enspråklig norsk dyslektiker har sukket over å måtte streve med lesing og skriving på nytt, når de har begynt med fremmedspråket engelsk.

Antakelsen at dysleksien vil vise seg på begge språkene, er bakgrunnen for at det kan være en hjelp å undersøke elevenes leseferdigheter også på norsk. Forutsetningen er da at elevene har et minimum av kjennskap til norsk, og ikke vil få en følelse av nederlag ved at en kartlegger dem på norsk. Se forøvrig Bøyesen (2006 og 2008).

Hva skal kartleggingsprøvene forsøke å finne ut om elevene?

Delprøvene skal prøve å måle om elevene kan ting som har sammenheng med lesing. De fire første delprøvene for andre trinn krever ikke at elevene kan lese eller å skrive flytende. Delprøvene skal måle om elevene kan kjenne igjen bokstaver og oppfatte språklyder i ord. Prøvene skal i stor grad forsøke å avspeile fonologiske ferdigheter. Ordlesingsoppgavene skal måle hvor godt elevene kan lese enkeltordene.

Bokstavediktaten prøver ikke å kartlegge om elevene kan alfabetet på rams. En leseforsker (Geva 2000) har undersøkt elever som lærer å lese på to språk samtidig. Hun har funnet at elever som kan ett alfabet allerede, ser ut til å overføre kunnskapen uten å lære neste alfabet på rams. Å ikke kunne rekkefølgen på et bestemt alfabet, er derfor ikke noe tegn på problemer for tospråklige elever. Men de fleste elever vil etter hvert lære å kjenne igjen, kunne navnet på og høre forskjell på bokstavene. I prøven er bokstavene satt opp slik at elevene kan bli lurt av bokstaver som ligner på den læreren sier, enten fordi bokstavene er like i utseende, eller fordi bokstavnavnene høres like ut.

⁹ Se Bøyesen 2009, for en mer utdypende drøfting av skrive- og rettskrivningssystemer og dysleksi på forskjellige språk

Innenfor én tradisjon i norsk leseopplæring regnes det for viktig å gjøre elevene bevisste de språklydene som er knyttet til bokstavene. Det gjelder skriftsystemer som bygger på språklyder, slik latinske og arabiske ortografier gjør. Når elever skal høre lydene i ord, ønsker en at de kan høre rekkefølgen og sammensetningen av slike lyder. Når elevene skal lese, regner en at det er en god hjelp å kunne trekke sammen slike språklyder til ord.

Det er også sammenheng mellom den språklyden bokstaven står for, og navnet på bokstaven. Lydene er lettest å demonstrere for bokstaver som det tar litt tid å uttale, for eksempel alle vokaler og halv vokaler og konsonanter, som for eksempel /j/ og /l/. 'På albansk er navnet på bokstavene veldig likt språklydene de representerer. På tyrkisk er navnene også mer konsistente enn på norsk. Konsonanten K, kalles *ke* ikke *kå* og L kalles *le*, ikke *el*. Dersom en elev i stor grad forveksler bokstaver som ligner hverandre i lyd etter at han eller hun har fått begynneropplæring, kan dette henge sammen med at eleven har fonologiske problemer.

De to delprøvene der elevene skal finne og skrive den første og den siste bokstaven, blir en måte å måle det som kalles fonologisk bevissthet eller lydutvikling på. Generelt regner en at den fonologiske utviklingen går fra å oppfatte første, så siste og etter hvert lydene/bokstavene i midten av et ord¹⁰. Dette har bestemt rekkefølgen av delprøvene. Denne vanskegraden ser også ut til å stemme med hvordan elevene har greid oppgavene. For ordlesing er det lagt inn ord som starter og slutter likt med det ordet som er riktig. Krysser elevene av for slike ord som ligner, kan dette tolkes som at elevene oppfatter lydene først i ord, men kanskje ikke sist i og i midten av ord. Prøvene på tredje trinn skal prøve å måle hvor godt elevene kan lese tekst. For tredje trinn er det også tatt med en prøve som skal måle hvor godt elevene kan lese og oppfatte enkeltord. Det er ordkjedeoppgaven.

Hvor sikre er prøvene og grensene for tospråklige elever?

Alle som bruker disse prøvene, må vite at dette er rådgivende, og ikke grenser basert på standardiserte utvalg. For det første er ikke elevene trukket tilfeldig. Det er valgt ut etter det som har vært praktisk mulig. Det er ikke mulig å si sikkert at disse elevene representerer alle de tospråklige elevene som får leseopplæring på de forskjellige språkene. For det andre er relativt få elever med fra noen av språkgruppene i undersøkelsen, slik som for bosnisk. For det tredje er det spørsmål om prøvene fanger opp det de skal. Det gjelder både leseferdighet og dem som har problemer. Fordi prøvene bygger på de norske prøvene, ser det ut til at de i ganske stor grad måler leseferdighet. Tospråklige lærere har også oppgitt hvordan de synes elevene leser og resultatene stemmer relativt godt. Vanskeligere er det å si at prøvene fanger opp elever med problemer. Grensene er satt foreløpig. De blir undersøkt ved at alle de elevene som er med i utprøvingen, som det ser ut til at det er bekymring for, blir undersøkt nøyere. Tospråklige læreres vurdering, skolens vurdering og mulige tiltak, eventuelt foreldres bekymring blir sammenlignet med elevenes resultater på kartleggingsprøvene på morsmål og, hvis mulig, også på norsk.

Dette er tospråklige elever, så det er viktig å få vite hvordan elevene leser eller skårer også på norsk. I noen tilfeller har elevene skårer på norske prøver som er over de kritiske grensene som er satt der. Da skulle det ikke være noen grunn til bekymring for at elevene har lese- og skriveproblemer i sin alminnelighet.

¹⁰ Ehri (1991)

Men for noen elever er skårene relativt lave på kartleggingsprøver på begge språk. Andre elever er kommet for kort til at det tilrådelig å ta norske prøver, morsmålsprøvene er tatt, og noen av disse elevene skårer lavt på morsmålsprøvene.

For de to siste gruppene med elever som har hatt lave utslag på én av delprøvene og altså lave skårer på førstespråket, er skolene blitt kontaktet. Det ser ut til å være relativt godt samsvar mellom skolenes og lærernes bekymring og utslag på prøvene. Unntaket er utslag bare på enkeltprøver, for noen få elever.

For noen elever kan skårene på norsk være lavere i forhold til grensene, enn på førstespråket. Da må skolen kunne anta at det er språkutviklingen på norsk som er utfordringen, ikke lesing og skriving i og for seg. Noen elever er undersøkt med andre prøver. Det har vært for å kunne bekrefte om det er grunn til bekymring. Så langt ser det ut til at det er ganske godt samsvar, og at prøvene kan brukes til å fange opp bekymrings elever med de grensene som er satt. Forutsetningen er selvfølgelig at læreren følger instruksjonen og veiledningen.

Når er det grunn til bekymring for lesingen til en bestemt elev?

Hvor absolutte er de nedre grensene? Må en elev ligge under nedre grense på én eller flere delprøver på morsmålet før det er snakk om bekymring?

Svaret er at det kommer an på. Det kommer an på hvilken prøve det er utslag på, og hvordan eleven skårer ellers, elevens ordforråd på morsmålet og hvor mye leseopplæring han eller hun har fått. Noen elever kan ha blitt forstyrret eller har misforstått én av oppgavene, men kan ha greid alle de andre tilfredsstillende. Elevene kan også bli trøtte mot slutten, slik at de har fungert dårligere på den siste delprøven. Før øveoppgavene ble innført, var det også mange elever som trolig feilberegnnet tiden på koblingsoppgaven. Én av elevene som har vært med på utprøvingen, misforstod trolig delprøve 4, og for henne var ikke skolen bekymret. For elever som har mange utslag, altså at resultatene på flere delprøver er under den oppsatte grensen, kan en trolig være sikrere på at eleven har problemer. Og hvis det synes å være sammenheng i problemene, for eksempel den samme typen språklydsforvekslinger, kan en være sikrere på å ha avdekket et problem. Å tolke elevenes resultater ut fra én enkelt prøve er heller ikke forsvarlig. Den farligste prøven her er delprøve 3. Det er den som består i å koble bokstaver eller bokstavtegn. Den har minst sammenheng med de andre prøvene. Her kan elever som det ellers er bekymring for, både ha høye og lave skårer. For de andre delprøvene er sammenheng (korrelasjonen) relativt stor. Men en må generelt være forsiktig med å tolke resultatene absolutt.

Elevenes resultater på norske kartleggingsprøver kan hjelpe til med tolkningen

Fordi elevene er tospråklige, må lærerne samarbeid om å vurdere elevenes resultater i lesing både på norsk og morsmålet. Det kan være lite ordforråd på morsmålet som gjør at en elev har vansker med morsmålsprøven, uten at det er snakk om spesielle problemer. Lærerne må likevel ikke bare ta norske kartleggingsprøver mekanisk på tospråklige elever. Har elevene nettopp kommet til landet, eller er kommet kort i sin norske språkutvikling av andre grunner, kan en slik mekanisk kartlegging bare gi elevene nederlagsfølelse uten at en får vite noe særlig om deres leseferdigheter. Men noen elever kan også lese på norsk. De kan ha overført sine ferdigheter i lesing til norsk når de har lært å lese på morsmålet. Noen kan også ha fått parallell undervisning på begge språk. Da kan det være forsvarlig å kartlegge elevenes leseferdigheter også på norsk. Har en elev ingen utslag på kartleggingsprøver på norsk, bare på morsmålsprøvene, er det som nevnt ingen grunn til å tro at eleven har dysleksi eller spesifikke lese- og skrivevansker. En kan ikke sammenligne de norske prøvene og

morsmålsprøvene direkte. Det er fordi gjennomsnittsskårene og de rådgivende kritiske grensene for på morsmålsprøvene for de fleste språkene ligger under de kritiske grensene på norsk. Morsmålsprøvene ser ut til å være vanskeligere enn de norske prøvene for elever som har vært i Norge en stund, selv om de er laget på den samme måten. Dette kan igjen ha sammenheng med elevenes minoritetsspråklige situasjon, med antall timer elevene får til lese- og skriveopplæring, hva slags opplæring de får og hvilke muligheter foreldrene har til å støtte og hjelpe i lese- og skriveopplæringen.

Elever som kommer i løpet av skoletiden

Elevene som har vært med i utprøvingen av disse leseprøvene på bosnisk, har hatt morsmålsopplæring på bosnisk. Ferdighetene har variert, men det er oppmuntrende at noen av elevene som er født her, har mestret disse leseprøvene svært godt. Det er laget prøver for et kombinert fjerde og femte trinn på noen språk, men ikke på bosnisk.

Drøfting av de enkelte delprøvene

Prøvene for 2. trinn

Delprøve 1. Bokstavediktaten

Å se om elevene kan kjenne igjen, se og høre forskjell på bokstaver

Dette ser ut til å være en delprøve som kan fange opp elever med problemer. En ser av de foreløpige resultatene at prøven ser ut til å være lett for de fleste elevene på alle språkene. Omtrent hver femte av alle elevene på trinn to har greid alle oppgavene. Den gjennomsnittlige skåren ligger rundt 16 og 17 bokstaver på de fleste språkene. I første omgang kan det være grunn til bekymring dersom en elev har utelatelser, forvekslinger og feil på denne delprøven. Er eleven kommet kort i sin leseutvikling, ser det ut til at han eller hun ikke rekker gjennom alle oppgavene.

Det er viktig å vurdere hvilke forvekslinger elevene har gjort. Om læreren bare sier språklyden og ikke bokstavnavnet og det finnes andre bokstaver knyttet til den lyden læreren sier, kan elevene lett forveksle. I bokstavediktaten skal ikke elevene kunne forveksle bokstaver som er knyttet til den samme språklyden på bosnisk. Læreren bør være oppmerksom på elever som forveksler bokstaver som er knyttet til relativt like språklyder, som /p/ og /b/, /t/ og /d/. En skal imidlertid også være klar over at noen bokstaver og språklyder ser ut til å være vanskeligere å skille fra hverandre enn andre.

Bokstaver som er lette å forveksle

Avviksmønsteret for elevene ser ut til å være forveksling av bokstaver som står for språklyder som er like, som for eksempel 'o' for 'u', bokstaver som også er like av utseende, som 'p' og 'b' bokstaver for språklyder som tilegnes senere i språkutviklingen, som stemte og ustemte hvislelyder (frikativer) og sammensetninger av stopp (plosiver)- og hvislelyder (affrikativer). På bosnisk gjelder dette for bokstavene, Š, Ž, C og Č, som er med i diktaten. Đ er ikke med, nettopp fordi den ansees som vanskelig. Digrafer (dobbelbokstaver) ser heller ikke ut til å være helt lett å få på plass i starten av skriveutviklingen. På bosnisk gjelder dette dž, lj og nj.

Forvekslinger som bare gjøres av elever som har fonologiske problemer?

Det er ikke vanlig å finne store forskjeller i feilmønstre blant elever med og elever uten problemer. Visuelle forvekslinger (forveksling av bokstaver som ser like ut) kan, men

behøver ikke, være et dyslektisk problem. Det kan for eksempel være et problem med synet.

Delprøve 2. Å skrive den første bokstaven i et ord

Dette er en delprøve som ser ut til å være omtrent like lett som den foran. Også her greide omtrent hver femte av alle elevene alle oppgavene. Gjennomsnittsverdiene ligger mellom 8 og 10 rette bokstaver for alle språk, Noen av elevene har speilvendt bokstavene. Det er vanlig for elever tidlig i utviklingen. Det er i første omgang grunn til bekymring dersom en elev har mange feil også på denne prøven. På samme måte er det viktig å se hva slags bokstavforvekslinger elevene har gjort.

Påvirkning fra norsk?

Elever som har hatt lese- og skriveopplæring på norsk, kan se ut til å utelate bokstaver som er spesielle for morsmålet og ikke finnes på norsk. Det kan også gjelde bokstaver som står for andre språklyder og ellers brukes lite på norsk. Det gjelder særlig O og U, O og Å. Forvekslinger her behøver ikke gi grunn til bekymring.

Felles feiltyper i delprøve 1 og delprøve 2?

Det ser ut til at bokstaver som var vanskelige for elevene i bokstavediktaten, også var vanskelige i denne delprøven. De elevene som har relativt mange feil, har noen av de samme forvekslingene i begge prøvene.

Delprøve 3. Å koble store og små bokstaver

Som allerede nevnt har denne delprøven den laveste korrelasjonen med de andre prøvene. En kan derfor regne med at den fanger opp andre ting enn dem.

Dette er en prøve som ser ut til å være lett for de fleste elevene.

For de øvrige språkene gjelder at noen lærere har reagert på at en del begynneropplæringen i dag bare foregår med store bokstaver. Lærere som vet at elevene ikke har erfaring med små bokstaver, bør ha dette i tankene. Ut fra resultatene fra utprøvingen ser det ut til at det kan det være grunn til bekymring dersom en elev arbeider langsomt og derfor kommer kort på denne delprøven. I denne delprøven er det relativt få forvekslinger for alle språkene. Så har en elev flere forvekslinger, kan dette også gi grunn til uro. For eksempel: F/T, n/r, š/s, D/G, U/N og C/X. Forveksling av 'b' og 'd', ser imidlertid ut til å være vanlig for mange begynnerlesere. Omtrent alle forveksler I/L. Her skjer det noe psykologisk – elevene velger en tilsynelatende identisk bokstav (liten L og stor I ser like ut i fonten som er brukt).

Delprøve 4. Å skrive den siste bokstaven i et oppgitt ord

I denne delprøven er forskjellen mellom språkene påfallende. Lettest har den vært for elever som snakker spansk, tamil eller tyrkisk. Omtrent hver tredje av alle disse elevene har alt rett på denne prøven, mens det bare er én eneste elev, og dermed under én prosent, av de vietnamesisktalende elevene som har alt rett. Enda verre ser dette ut til å være på thai. Dette må ha noe med ortografiene å gjøre. Det er langt vanskeligere å høre hva som er rett bokstav på thai og vietnamesisk enn på tyrkisk og bosnisk. Det kan være grunn til bekymring dersom en elev har greid *relativt* få oppgaver her. Det betyr at en bare må sammenligne med elever i den samme språkgruppen.

Delprøve 5. Ordlesingsoppgaven å sette kryss på bildet for et skrevet ord

Vær oppmerksom på at ordlesingsoppgavene er de vanskeligste. Foreløpig er den veiledende grensen for bosnisk satt omtrent der den ligger for polsk og russisk. Det kan bli litt urettferdig for bosnisk elever som er født i Norge, fordi mange av de polsktalende elevene i utvalget er kommet rett fra hjemlandet til mottak. Dette må læreren vurdere.

En skal være klar over at sjansen for å få rett ved gjetting og rask avkrysning gjør at elevene kan skåre så høyt at de kommer over kritisk grense uten å ha lest ordene. Dersom en elev har minst tre feil på rad, kan det være at han eller hun har gjettet. Da bør læreren også vurdere hvordan eleven har gjort det på de andre delprøvene, og hvor flink læreren selv mener eleven er i ordlesing.

Delprøve 6. Ordlesingsoppgaven å sette kryss på ordet til et tegnet bilde

Det som gjelder for delprøve 5 gjelder også for delprøve 6. Elevene kan gjette og få riktig svar ved tilfeldighet dersom de bare krysser av i full fart, uten å lese.

Forveksling av ord som ligner hverandre av utseende

Forvekslingene av ord som ligner hverandre, kan forklares ved at elevene prøver å lese hele ord, men ikke har helt presise ordbilder ennå. De krysser av for ord som ligner på hverandre. På dette trinnet ser slike forvekslinger ut til å være del av den normale leseutviklingen

Drøfting av delprøven for 3. trinn

I disse delprøvene er det antall rette som telles opp for hver elev. Feilmønstre blir ikke drøftet for hver delprøve, men oppgavene er laget slik at den eleven som ikke leser nøyaktig, vil ha lett for å bli lurt av svaralternativene. Den eleven som leser langsomt, vil ikke komme særlig langt.

Riktig svar gir seg selv for den som kan lese på morsmålet, men det er satt opp en fasit for at norske lærere som samarbeider med tospråklige lærere, også kan få en oversikt.

Det har vært meningen å lage delprøver som stiger i vanskegrad. Tekstene blir lengre for hver delprøve. Men tekstmengden for alle oppgavene til sammen er størst for delprøven Gåter. Det kan være forklaringen på at noen av elevene har den laveste gjennomsnittsskåren på delprøven Gåter med arabisk skrift. Delprøvene 3 og 4 ser ut til å ha vært omtrent like vanskelige for elevene i de andre språkgruppene. De ser videre ut til å måle litt forskjellige sider ved lesing. Korrelasjonen mellom dem er ganske høy, men ikke den høyeste mellom de forskjellige delprøvene.

Delprøve 1. Ordkjedeoppgaven

Måten å løse denne delprøven på har vært ny og uvant for elevene, men den begynner nå etter hvert å bli kjent. Elevene som har tatt prøven på bosnisk, ser ikke ut til å ha problemer med denne. Det ser ut til å være vanskeligere for yngre lesere å få alt rett på denne, enn på de andre delprøvene med tekstoppgaver.

Delprøve 2. Setningslesing

Oppgavene er laget slik at de skal bli vanskeligere mot slutten. For muslimske elever kan tegningen av en kino kanskje forveksles med en moské. Da er det bildet, og ikke feillesning, som lurer dem.

Delprøve 3. Gåter

Hvis elevene har skrevet kryss istedenfor å trekke streker, fordi læreren ikke har vært nøye med å lese instruksjonen, vil det ikke være mulig å rette denne delprøven. En må i tillegg være nøye med å fortelle at bildene som passer til teksten ikke nødvendigvis står ved siden av teksten. Noen av elevene ser ut til bare å ha valgt svar ut fra de nærmeste tegningene.

Også disse oppgavene er laget slik at det skal bli vanskeligere mot slutten. Men oppgave 5 kan lure noen. Tomaten er satt inn for å distrahere i forhold til bananen som kan være gul eller grønn. I norsk hushold bruker en for det aller meste røde tomater. Men det er en viss mulighet for at noen elever også har tenkt at tomater blir spist grønne, og har krysset av for en tomat. Det er vanskelig å vite dette uten å spørre elevene, for de kan også bare ha valgt det nærmeste bildet, uten å ha lest så nøye.

Delprøve 4. Fargelegging

I denne delprøven er setningen midt i teksten den vanskeligste. Det er derfor å vente at mange elever ikke får med seg at klærne til én av jentene har den samme fargen som brusen til gutten. Å få med seg at både kronen og sandalene skal farges, ser det også ut til at har vært vanskelig for en del elever. Læreren må være klar over at det ser ut til å være spesielt lett å kikke etter andre elever på denne delprøven. Det er viktig at elevene ikke sitter tett når de løser denne oppgaven.

Det bosniske alfabetet, hentet ned fra Omniglot:

<http://www.omniglot.com/writing/bosnian.htm>

Her står 3 kolonner i hver rad med latinske bokstaver øverst, så kyrilliske skrifttegn og så lydskrifttegnene. Legg merke til at det er 5 språklyder som starter med en plosiv (eksplosjonslyd) som går over i en hvislelyd (frikaktiv). Disse kan også kalles affrikativer. C, Č, Ć, Dž og Đ. Sammen med de øvrige friksjonslydene F, H, S, Š, V, Z og Ž blir det 12 av denne sorten å holde fra hverandre. Det er å forvente at en elev som har et lese- og skriveproblem som dysleksi, vil ha problemer med å skille disse språklydene fra hverandre på bosnisk. Det vil gjelde talespråket i starten, mens det i skolealderen vil gjelde forvekslinger i lesing og skriving.

A a	B b	C c	Č č	Ć ć	D d	Dž dž	Đ đ	E e	F f
А а	Б б	Ц ц	Ч ч	Ћ ћ	Д д	Џ ѓ	Ђ ј	Е е	Ф ф
[a]	[b]	[ts]	[tʃ]	[cɕ]	[d]	[dʒ]	[ʤ]	[ɛ]	[f]
G g	H h	I i	J j	K k	L l	Lj lj	M m	N n	Nj nj
Г г	Х х	И и	Ј ј	К к	Л л	Љ љ	М м	Н н	Њ њ
[g]	[x]	[i]	[j]	[k]	[l]	[ʎ]	[m]	[n]	[ɲ]
O o	P p	R r	S s	Š š	T t	U u	V v	Z z	Ž ž
О о	П п	Р р	С с	Ш ш	Т т	У у	В в	З з	Ж ж
[ɔ]	[p]	[r]	[s]	[ʃ]	[t]	[u]	[v]	[z]	[ʒ]

En liten ordliste med fagord og nærliggende uttrykk

Distraktør Noe eller noen som forstyrrer. I denne sammenhengen kan en si “lure-ord” eller “feller”. Det er laget ord som har en del bokstaver felles med de riktige ordene i oppgavene, og det er laget bilder som viser deler av teksten. Elever som ikke leser hele ordet eller hele teksten, kan bli “lurt” og oppdaget.

Dysleksi Et fagord for det å ha spesielle problemer med å lese og skrive. Denne betegnelsen kommer fra gresk. ‘Dys’ (gresk: ‘dus’) betyr noe som ikke er som det skal, mens ‘leksis’ betyr ‘lesning’. Verbet som denne formen er dannet av, kan bety både ‘lese’ og ‘snakke’. ‘Leksi’ betyr også ‘ord’ på gresk. Så leseren kan møte både forklaringen ‘vansker med å lese’, ‘vansker med å snakke’ og ‘vansker med ord’. En trodde tidlig at ‘dysleksi’ hadde noe med synet å gjøre. Derfor ble dyslektikere også kalt ‘ordblinde’. I dag regner mange fagfolk at dysleksi skyldes et fonologisk problem (se fonologisk). I denne veiledningen er dette lese- og skriveproblemet diskutert spesielt.

Fenomen Noe som viser seg og opptrer. Det er gjerne noe mennesker kan observere. Det er slike ting som forskere studerer. Det kan være sykdom, lys på himmelen, forurensning, eller lignende.

Flytende Rennende, går av seg selv. En elev kan snakke eller lese flytende.

Fonologisk Noe som har med de minste enhetene (fonemene) i språket å gjøre. I denne veiledningen er betegnelsen ‘språklyder’ brukt fordi dette regnes som et kjent ord. Men noen språkforskere (Liberman, 1997) snakker også om artikulatoriske *bevegelser*, som griper inn i og delvis dekker hverandre, som de minste språklige enhetene. Slike sammensmeltete enheter av bevegelse og lyd er det ikke lett å høre, eller få tak i for begynnerlesere. Her er det lagt vekt på at språklyder ikke er helt det samme som bokstaver. I ordet ‘hvem’ på norsk, er det fire bokstaver men bare tre språklyder fordi ‘h’-en er stum. På albansk er bokstaven ‘ë’ ofte ikke knyttet til noen egen språklyd, men gjør at vokalen foran den, i det samme ordet, blir lang. På den samme måten forlenger yumuşak g (ğ) ofte vokalen foran i ordet på tyrkisk. Slik kan det bli flere bokstaver enn lyder også i albanske og tyrkiske ord. På urdu droppes korte vokaler i skrift, så for mange ord blir det færre bokstaver enn lyder på urdu. Innen språkforskning har en enda finere skiller mellom begrepene, men det blir ikke diskutert her.

Fonologisk bevissthet Bevissthet om

1. at språklydene i ord kan være like eller forskjellige
2. at ord kan deles inn i mindre enheter: *stavelser*, *opptakt og rim* og *språklyder (fonemer)*. Ordet ‘stave’ har to stavelser: /sta-ve/, én opptakt og ett rim: /st-ave/, og fem språklyder /s-t-a-v-e/
3. at språklyder kan forenes (føres sammen, syntetiseres) til stavelser og ord

Forskerne diskuterer hvor mye fonologisk bevissthet elevene må ha for at de skal greie å lære å lese, og hvor mye bevissthet elevene utvikler underveis, mens de lærer å lese. I en alfabetisk skrift er det også viktig at elevene har forstått det en kaller det alfabetiske prinsipp og har det mange kaller ortografisk bevissthet:

4. at bokstaver kan representere språklyder og ord

Hukommelse Minne. Det å huske. En kan dele hukommelsen inn i et langtids- og et korttidsminne. Fra det ene henter vi fram informasjon, mens vi bruker det andre til å ta inn, eller jobbe med, informasjon i øyeblikket. Ting som læres, går fra korttids- til langtidsminnet. Mange psykologer snakker om *arbeidsminnet* istedenfor korttidsminnet.

Kartlegging Å finne ut av et terreng eller landskap. Kartlegging av leseferdighet betyr å finne ut av elevenes leseutvikling. Det engelske ordet er “screening”. Det er en første undersøkelse av en elev eller elevgruppe for å fange opp dem en mistenker kan ha problemer. *Testing* og *diagnostisering* er mer omfattende undersøkelser og gjelder stort sett én elev om gangen. Tester er ofte standardiserte (se dette). Lærerne kartlegger, mens spesialpedagoger og rådgivere i Pedagogisk psykologisk rådgivningstjeneste pleier å diagnostisere og eventuelt teste.

Korrelasjon Et statistisk mål som sier noe om sammenheng mellom resultater. Når det er korrelasjon mellom to delprøver vil elever som har høye skårer på den ene delprøven også har høye skårer på den andre, mens elever med lave skårer på den ene, vil ha lave skårer også på den andre. En regner at delprøvene da måler noe av det samme.

Ortografi Opprinnelig betyr ordet rettskrivning og stavemåte.

Prøve Et ord som dekker mange måter å få tak i elevenes kunnskaper på. Her brukes ordet ‘prøve’ om kartleggingsmaterialet. Det er én prøve for hvert trinn, mens hver prøve er delt inn i seks eller fire **delprøver**. Hver delprøve har flere **oppgaver**. Første kommer et par **øveoppgaver**. Én øveoppgave står ikke som ledd i en spesiell delprøve, men kommer foran delprøver med begrenset tid. Den øveoppgaven skal gi elevene en følelse av hvor lenge ett minutt varer.

Rettemal/fasit Mønster eller modell som viser læreren hva som er riktige svar på oppgavene. For den som kan førstespråket, vil svarene stort sett gi seg selv, bortsett fra svarene på bokstavediktaten.

Standardavvik Et statistisk mål som sier noe om hvor stor spredning eller forskjell det er på elevenes resultater.

Standardisering Noe en gjør ut fra teorier i statistikk for å kvalitetssikre prøvene. En standardisering innebærer at man kan sammenligne elever som tar prøven, med de elevene som først har vært med i utarbeidingen av den. En sier at de elevene som er valgt først, i det en kaller utvalget, representerer de elevene som skal prøves eller testes etterpå. Det er for at elevene i utvalget ikke skal være spesielle (ekstra rike, ekstra fattige, ekstra ukonsentrerte osv). Er elevene i utvalget for spesielle, kaller en utvalget skeivt. Vanligvis skal elevene i utvalget velges ut på en statistisk riktig måte (tilfeldig). Det bør også være mange nok elever i utvalget. Kartleggingsprøvene på norsk (Læringssentret, 1997 og 2001) er standardiserte.

Spesifikk Særegen eller typisk (som ikke henger sammen med andre ting).

Tiltak Er definert i heftet: Tiltak og idéer. Det handler om det en kan gjøre, eller gjør, for å hjelpe elevene. ‘Å taka til’ betyr ‘å begynne’ på norsk. Det vises også til Hauge (2004) og Bøyesen (2004 og 2005, 2008c) for generelle pedagogiske tiltak.

Fasiter (Rettemaler) 2. trinn

Delprøve 1. Bokstavdiktat

A	E	V	I
J	L	R	N

1	B	T	P	D
2	K	G	Ž	X
3	C	S	Š	Z
4	V	P	B	F
5	B	P	D	G
6	I	J	U	L
7	S	Z	Š	Ž
8	B	N	V	M
9	O	U	C	G
10	N	V	M	Z
11	Š	F	V	T
12	E	U	O	I
13	D	L	H	T
14	F	G	P	K
15	J	L	R	Đ
16	E	U	I	O
17	Č	Ž	C	H
18	U	C	O	G
19	C	S	Ž	Š
20	Š	Č	S	F

Delprøve 2. Å skrive den første bokstaven i et ord

Øveoppgavene:

- **lav** løve
- **most** bro

1. **osa** veps
2. **nos** nese
3. **sat** klokke
4. **kosa** hår
5. **riba** fisk
6. **tigar** tiger
7. **balon** ballong
8. **dinja** melon
9. **volan** - ratt
10. **zubar** tannlege
11. **pismo** brev
12. **čizma** støvel

Delprøve 4. Å skrive den siste bokstaven i et ord

Ordene er:

- gol mål
- džep lomme

1. pas hund
2. sto bord
3. kiša regn
4. ključ skip
5. mrav maur
6. sapun sepe/såpe
7. labud svane
8. krevet seng
9. lanac lenke
10. točak hjul
11. leptir sommerfugl
12. brkovi bart

Ord til bilde

A	voz tog	usta munn	sat klokke	zub tann
B	kosa hår	truba trumpet	kuća hus	pero fjær

1	lanac lenke	lav løve	tigar tiger	torta (bløt)kake
2	voz tog	voda vann	auto bil	srce hjerte
3	nož kniv	nos nese	usta munn	osa veps
4	stolica stol	sto bord	lampa lampe	paradajz tomat
5	mačka/maca katt	nož kniv	miš mus	rog horn
6	paun påfugl	vrata dør	pauk edderkopp	kada badekar
7	avion fly	slon elefant	točak/kotač hjul	list blad
8	sunce sol	kit hval	kiša regn	mrkva gulrot
9	prst finger	oko øye	ptica fugl	ključ nøkkel
10	baklja fakkel	zec kanin	banana banan	balon ballong
11	čekić hammer	brada hake	makaze saks	hljeb/kruh brød
12	kruška pære	kruna krone	glava hode	šator telt

13	konj hest	skola skole	točak hjul	torta bløtkake
14	kanta bøtte	val/talas bølge	mjesec måne	četka/metla kost
15	šaka, ruka hånd	sokna sokk	cipela sko	vatra, plamen ild/flamme
16	džemper genser	košulja skjorte	kutija eske	tvrđava borg
17	lenjir linjal	vrata dør	cvijet blomst	leptir sommerfugl
18	naočari/ naocale briller	oko øye	brod skip	naranča appelsin
19	klupko nøste	pegla strykejern	zvijezda stjerne	putnici passasjerer
20	sladoled iskrem	frižider kjøleskap	šporet komfyr	vagon vogn

Fasit Bilde til ord

A	gol mål	kralj konge	koza geit	konj hest
B	zid mur	ziv livlig	zub tann	džin kjempe/«ånd»

1	šal sjal	štap stokk	sto bord	sat klokke
2	usta munn	uho øre	ulaz port	oko øye
3	paun påfugl	prst finger	pas hund	šaka hånd
4	riba fisk	ribar fisker	rak krabbe	roda stork
5	nos nese	mrav maur	mač sverd	most bro
6	sofa sofa	slon elefant	sokna (čarapa) sokk	šolja kopp
7	glava hode	čaršav laken	ovca sau	čaša glass
8	drvo ved	pošta postkontor	dječak gutt	džep lomme
9	banana banan	brada hake/skjegg	balon ballong	baklja fakkel
10	jagode jordbær	jabuka eple	jakna jakke	jaje egg
11	žaba frosk	glava hode	grožđe druer	garaža garasje
12	kreda kritt	krevet seng	keks kjeks	kecelja forkle
13	labud svane	lampa lampe	lanac lenke	pantalone bukser

14	novine avis	nokat negl	ovca sau	noga fot
15	muha flue	munja lyn	mrkva gulrot	medvjed bjørn
16	kraljica dronning	krastavac agurk	kravata slips	krava ku
17	mačka katt	majka mor	makaze saks	magarac esel
18	olovka blyant	ogrlica perlekjede	ograda gjerde	ovca sau
19	sanduk kiste	sapun såpe	papuča tøffel	slon elefant
20	pegla strykejern	peškir håndkle	pijevac hane	pernica pennal
21	zastava flagg	zvijezda stjerne	vještica heks	žirafa sjiraff
22	konj hest	košulja skjorte	knjiga bok	koljeno kne

Fasit og oversettelser for prøver på 3. trinn

Delprøve 1 Ordkjeder

• cvijet loš avion	blomst dårlig fly
• auto prst dan	bil finger dag
• grožđe kreda tvrd	druer kritt hard
1. tigar kralj kruška	tiger konge pære
2. sofa pacov riba	sofa rotte fisk
3. visok ključ jede	høy nøkkel spiser
4. sat marka stol	klokke frimerke bord
5. kuća pijetao pun	hus hane full
6. dobar balon zid	god ballong mur
7. čizma dug šporet	støvel lang komfyr
8. lopta tanak palača	ball tynn palass
9. debeo munja kada	tykk lyn badekar
10. divno prozor jesen	flott vindu høst
11. uplašen patka knjiga	redd and bok
12. šešir veseo suh	hatt glad tørr
13. bijesan nov kupus	rasende ny kål
14. broj star pismo	tall gammel brev
15. zima velik kašika	vinter stor skje
16. drvo mnogi ravan	tre mange flat
17. budan šljiva dug	våken plomme lang
18. naš gladan sto	vår sulten bord
19. igla noć vjetar	nål natt vind
20. mekan ¹¹ zub nokat	myk tann negl
21. čaša zmija ljeto	glass slange sommer
22. loš koza brod	dårlig geit båt
23. zemlja majka puno	jord mor mye
24. guska prazan voz	gås tom tog

¹¹ I det svenske LEXIN står mehak. Det er flere ord som brukes for ordet myk.

Delprøve 2 Setninger

- A Maria tegner.
B Her ser du to mus.
-

- 1 Ana løper.
- 2 Edo skriver i en bok.
- 3 Her er tre epler.
- 4 Maja sitter på en hest.
- 5 I butikken er det mange fugler.
- 6 Dette er to fine fisker.
- 7 Joggeskoen er (helt) ødelagt.
- 8 Dina hjelper far med å bake en kake.
- 9 Hasan takker for en fin presang.
- 10 Det er morgen og alle elevene går til skolen.
- 11 Kenan kom aller først til bussen.
- 12 Ema liker å spise når hun kommer hjem fra skolen.
- 13 Fuglene fløy tvers over vannet.
- 14 Hunden hoppet høyt opp i lufta.
- 15 Det kommer så mye regn at det blir en elv i gaten.
- 16 Alle elevene i klassen fikk hver sin iskrem.

Delprøve 3. Gåter

A Jeg vokser på bakken. Jeg har grønne blader. Jeg er en...

- 1 Jeg liker å være ute om natten. Jeg kan fange mus. Jeg er en...
- 2 Alle som bruker meg, må være forsiktige. Jeg brukes til å skjære ting med. Jeg er en...
- 3 Du kan bruke meg når det regner. Da blir du ikke så våt. Jeg er en...
- 4 Fargen min er gul eller grønn. Du kan spise meg, men ikke skallet mitt. Jeg er en ...
- 5 Barn kan sitte på meg. Hvis noen dytter meg, kan jeg svinge fram og tilbake. Jeg er en..
- 6 Jeg viser filmer og nyheter. (På meg ser du filmer og nyheter) Du kan slå meg av eller på. Jeg er en...
- 7 Når folk skal ut og reise, kan de bruke meg.(Folk bruker meg på reisen.) Jeg kjører på veien. Jeg er en..
- 8 Du kan lese i meg. Jeg blir kastet når alle er ferdig med meg. Jeg er en...
- 9 Når du ser meg om natta, lyser jeg. Jeg kan være stor og rund eller smal (liten) og tynn. Jeg er ...

Delprøve 4. Instruksjonsoppgave. Fargelegging

Lejla spiser kake. Kjolen hennes er blå, og hatten (hodeplagget) hennes rød.

Haris drikker grønn brus og har gul hatt. Buksa hans er blå. Ema har på seg en buksedrakt med den samme fargen som brusen til Haris. Kronen på hodet hennes er rød, akkurat som skoene hennes.

En ballong ser ut som et hjerte og er gul. En annen ballong ser ut som en måne og er blå. Den runde ballongen har grønn farge.

Registreringskjema for en enkelt elev, 2. trinn bosnisk

Skjemaet er til bruk der læreren eller ressurslæreren ønsker en mer detaljert analyse av elevens skårer. *Grense* er foreløpig bekymringsgrense og elevens *skåre*, er antall rette eleven har på delprøven. For bosnisk er denne stipulert ut fra elever som har vært med i piloteringen, og ikke basert på et større utvalg. *Feiltyper og forvekslinger* er for eksempel når eleven har kryssset av for O istedenfor U på bokstavediktaten. Under drøfting av svarene på delprøvene i denne veiledningen står det nærmere beskrevet hvilke feil en kan forvente at noen elever gjør.

Elevens navn:	Trinn:	Skole:		
			Antall mulige	Grense
Bokstavediktat			20	14
feiltyper:				
Skrive første bokstav			12	7
feiltyper:				
Koble store og små bokstaver			16	10
feil/forvekslinger				
Skrive siste bokstav			12	5
feil/forvekslinger:				
Ordlesing, ord til bilde			20	10
forvekslinger				
Ordlesing, bilde til ord			22	11
forvekslinger:				
Vurdering av arbeidet med prøven:			blid ☐	nøytral ☐ sur ☐
Eventuelle kommentarer				

Registreringsskjema for 3. trinn bosnisk

Navn:	Trinn:	Skole:		
Delprøver	antall oppgaver	bekymringsgrense	elevens skåre	
Ordkjeder	24			
Setninger	16	10		
Gåter	9	4-5		
Fargelegging	9	4		
Elevens vurdering av arbeidet	blid ☐	nøytral ☐	sur ☐	

Registreringsskjema for en elevgruppe, 2 trinn

[illegible]

Registreringsskjema for en elevgruppe, 3 trinn.

[illegible]

Veiledende grenser for språkene i kartleggingsprøvene

Som nevnt er grensene bare veiledende, og de må ikke brukes mekanisk. Læreren bør i tillegg til kartleggingsprøvene også bruke skjønn i forhold til hva som er rimelig å forvente av en med elevens bakgrunn og undervisningserfaringer. Resultatene på kartleggingsprøvene bør også settes i sammenheng med andre eksempler på og erfaringer med elevens lesing og skriving på morsmålet. Etter hvert bør denne tilnærmingen gjelde elevens ferdigheter på majoritetsspråket og resultatene på begge språk vurderes opp mot hverandre.

De veiledende grensene er beholdt for å sikre at ikke ferdighetene til flerspråklige elever som har vært en stund i innvandringslandet, blir overvurdert. Det er verd å merke seg at selv for elever som tilhører språkgrupper som er kommet relativt nylig, men har fått leseopplæring i innvandringslandet, skårer ikke elevene gjennomsnittlig like høyt som de majoritetsspråklige elevene gjør på tilsvarende prøver på sitt morsmål. Det er trolig fordi de flerspråklige elevene får færre timer med leseopplæring og mindre stimulering på morsmålet enn majoritets elevene. Samtidig må en være klar over at om elevene nettopp har innvandret, og har fått leseopplæring på morsmålet sitt i hjemlandet, er det rimeligere å tenke seg høyere bekymringsgrenser på morsmålsprøvene. De bør da settes omtrent som grensene for tilsvarende prøver for majoritets elevene.

Når det gjelder de veiledende grensene som er satt for disse prøvene, har utgangspunktet vært å forsøke å lage prøver tilsvarende dem som finnes for majoritetsspråket norsk. Lesesenteret i Stavanger har laget slike prøver, og de ansvarlige der satte i sin tid en grense på 20% for å kunne gå videre og fange opp elever som kanskje har problemer med lesning og skriving.¹² De norske prøvene har imidlertid representative utvalg der en kan stole på at elever som skårer under grensene, virkelig tilhører de 20% som skårer lavest. Prøvene på morsmål er ikke prøvd ut på representative utvalg. Utvalgene er mindre, og de er ikke trukket tilfeldig. Små utvalg gir ofte større spredning, i tillegg til at morsmålsferdigheter også ser ut til å variere mer blant flerspråklige elever enn enspråklige i innvandringslandet. De 5 første språkene, albansk, somali, tyrkisk, urdu og vietnamesisk, har imidlertid relativt store utvalg, og resultatene hadde tilnærmet en normalfordeling, så her er det satt veiledende grenser ut fra fordelingene av resultater. For senere språk med stor spredning og store standardavvik, er standardavviket justert ut fra øvrige standardavvik, og for språk med tilsvarende skrift. Spredningen i resultater for språk som arabisk, persisk og sorani har vært stor, så her er standardavviket for urdu brukt som justering.

Flere forhold kan forklare variasjonen i elevresultater. For det første er det hvor lenge elevene har vært i innvandringslandet. Elever som har vært med på utprøving i første omgang var i stor grad født her, mens elever som har vært med på utprøving eller pilotering senere, ikke i samme grad var født her. For det andre spiller antallet timer elevene får til leseopplæring på morsmålet inn. For eksempel har gruppene med tamil og tyrkisk i dette utvalget fått relativt mange timer med leseopplæring. De førstnevnte har fått privatundervisning i tillegg til den offentlige. For det tredje spiller det en rolle hvor stabile elevenes språkmiljø er. I noen byer er det flere som bruker det samme språket og gir en større anledning til å bruke språket, enn i andre byer. For det fjerde spiller lærerkompetansen inn og, for det femte, elev- og foreldrebakgrunnen. Elevene kan ha fått god stimulering på førstespråket og ha startet en skolegang i hjemlandet, for eksempel dem med polsk som morsmål. Når det gjelder foreldrene, spiller det en rolle om familien har kommet som flyktninger eller som arbeidsmigranter. Er de flyktninger, kan elevene ha vært uten skolegang og med traumatiske opplevelser bak seg. Dette kan gjelde for elever med somali, kurdisk og arabisk som skriftspråk. Elevene kan også ha et morsmål som bare har vært brukt muntlig, eller skriftspråket kan være relativt nytt og ikke standardisert, slik som kurdisk. Alt dette slår sannsynligvis ut på resultatene for språkgruppene. Andre forhold gjelder som

¹² Det statistiske utgangspunktet er at om en har en normalfordeling av resultater, vil ca 68% av resultatene ligge innenfor et standardavviks avstand fra gjennomsnittet. Det innebærer at 15% av resultatene ligger utenfor på hver side av gjennomsnittet. For prøvene på morsmål kan en ikke i samme grad være trygg for at en har funnet de elevene som utgjør 15% av dem som skårer lavest.

tidligere nevnt, hvordan skrivesystemene og språkene er bygget opp. Et lydrett rettskrivningssystem gjør det lettere både å lese og å skrive korrekt tidlig, mens det motsatte forsinker utviklingen noe. Dette siste ser ut til å slå ut for thai, vietnamesisk og språkene med arabisk skrift.

Bekymringsgrenser, angitt som antall riktig svar for språkgruppene på delprøvene for andre trinn

Språk/Delprøver	Bokstavdik maksimum 20 rette	Skriv første bokstav maksimum 12 rette	Koble tegn maksimum 16 rette	Skriv siste bokstav maksimum 12 rette	Ord til bilde maksimum ca 20 rette	Bilde til ord maksimum ca 20 rette
albansk	13	6	8	5	5	4
arabisk	13	5	7	2	1	3
badini/kurmanci	13	7	10	5	8	8
persisk	13	5	7	3	6	3
polsk	16	7	10	6	12	11
russisk	16	7	12	4	10	3
somali	13	5	7	4	4	3
sorani	13	5	7	2	3	3
spansk	14	6	7	6	8	9
tamil	16	7	9	5	10	8
thai	15	5	9	1	2	2
tyrkisk	13	7	10	5	8	8
urdu	13	5	7	2	2	2
vietnamesisk	15	6	10	3	3	3

Språk med latinsk skrift	Bokstavdik	Skriv f b	Koble tegn	Skriv s b	Ord til b	Bilde til o
albansk	13	6	8	5	5	4
badini/kurmanci	13	7	10	5	8	8
polsk	16	7	10	6	12	11
somali	13	5	7	4	4	3
spansk	14	6	7	6	8	9
tyrkisk	13	7	10	5	8	8
vietnamesisk	15	6	10	3	3	3

Språk med kyrillisk skrift	Bokstavdik	Skriv f b	Koble tegn	Skriv s b	Ord til b	Bilde til o
russisk	16	7	12	4	10	3

Språk med arabisk skrift	Bokstavdik	Skriv f b	Koble tegn	Skriv s b	Ord til b	Bilde til o
arabisk	13	5	7	2	1	3
persisk	13	5	7	3	6	3
sorani	13	5	7	2	3	3
urdu	13	5	7	2	2	2

Språk med abugidaer	Bokstavdik	Skriv f b	Koble tegn	Skriv s b	Ord til b	Bilde til o
tamil	16	7	9	5	10	8
thai	15	5	9	1	2	2

Bekymringsgrenser, angitt som antall riktig svar for språkgruppene på delprøvene for tredje trinn

Språk/delprøver	Ordkjeder maksimum 16 eller 24 rette	Setninger maksimum 16 rette	Gåter maksimum 9 rette	Instruksjonsoppgave maksimum 9 rette
albansk		9	1	2
arabisk		5	1	1
badini/kurmanci		5	1	2
persisk		6	3	3
polsk	10	12	5	6
russisk	10	12	4	4
somali		6	1	1
sorani		5	1	1
spansk		9	3	3
tamil	7	7	3	3
thai		7	3	3
tyrkisk		11	4	4
urdu		5	1	1
vietnamesisk		8	2	2

Språk med latinsk skrift	ordkjeder	setninger	gåter	Instruksjon
albansk		9	1	2
badini/kurmanci		5	1	2
polsk	10	12	5	6
somali		6	1	1
spansk		9	3	3
tyrkisk		11	4	4
vietnamesisk		8	2	2

Språk med kyrillisk skrift	ordkjeder	setninger	gåter	Instruksjon
russisk	10	12	4	4

Språk med arabisk skrift	ordkjeder	setninger	gåter	Instruksjon
arabisk		5	1	1
persisk		6	3	3
sorani		5	1	1
urdu		5	1	1

Språk skrevet med abugidaer	ordkjeder	setninger	gåter	Instruksjon
tamil	7	7	3	3
thai		7	3	3

En kan også slå sammen resultatene for de forskjellige språkgruppene med felles skriftsystem. Da får en grenseområder som inkluderer de høyeste og de laveste grenseverdiene innen hver gruppe. Det kan kalles for flytende grenser, for å markere at grensene ikke er absolutte. Dette er gjort under her.

Flytende bekymringsgrenser for prøven for andre trinn

Delpøver	Bokstavdiktat	Skriv første bokstav	Koble tegn	Skriv siste bokstav	Ord til bilde	Bilde til ord
for alle elever	13-16	5-7	7-12	1-6	1-12	2-11
for elever med språk med latinsk skrift	13-16	5-7	7-10	3-6	3-12	3-11
for e. med språk med kyrillisk skrift	16	7	12	4	10	3
for e. med språk med arabisk skrift	13	5	7	2-3	1-6	2-3
for elever med språk med abugidaer	15-16	5-7	9	5-1	2-10	2-8

Flytende bekymringsgrenser for prøven for tredje trinn

Språk	ordkjeder	setninger	gåter	instruksjon
for alle elever		5-12	1-5	1-6
for elever med språk med latinsk skrift		5-12	1-5	1-6
for e. med språk med kyrillisk skrift	10	12	4	4
for e. med språk med arabisk skrift		5-6	1-3	1-3
for elever med språk med abugidaer		7	3	3

Nyttige nettadresser ¹³:

NAFOs hjemmeside er denne: <http://www.hioa.no/nafo> Herfra kan en komme til Tema morsmål og mange nyttige ressurser, blant annet til LEXIN-serien.

Den norske hjemmesiden for tospråklige lærere, foreldre og elever, kalt Tema morsmål, har direkteadresse: <http://www.morsmal.no/>.

For øvrig anbefales hjemmesiden til det svenske skolverket, kalt *Tema modersmål*.

Her er en lenke dit:

<http://modersmal.skolverket.se/>

Nettordbøkene i LEXIN-serien på norsk og på svensk anbefales generelt. Den norske er

denne: <http://decentius.hit.uib.no/lexin.html?ui-lang=nbo>

Den svenske er denne:

<http://lexin2.nada.kth.se/sve-nku.html>

Litteratur

Kartlegging av leseferdighet 2.klasse. Læringssenteret 2001.

Kartlegging av leseferdighet 3.klasse. Læringssenteret 1997.

Kartlegging av leseferdighet. Lærerveiledning for 2.klasse. Lærerveiledning for 3.klasse. Idéhefte for 2. og 3. klasse. Læringssenteret 2001.

Bøyesen, L. 1999: En kort oversikt over albansk, arabisk, somali, tyrkisk, urdu og vietnamesisk. I: Hauge, A. M.: Lærerveiledning småskolen. Generell del. Norsk som andrespråk for språklige minoriteter. Oslo: Cappelen.

Bøyesen, L. 2003: Lesing på to språk. En undersøkelse av tyrkisk-norske grunnskoleelevers lesing det siste året av mellomtrinnet. *HiO rapport 2003 nr 24*, kan bestilles via HiOs nettbokhandel.

Bøyesen, L. 2004. Begynneropplæring i lesing og skriving for minoritetselever. Noa-nett, Cappelen; <http://noa.cappelen.no/>

Bøyesen, L. 2005: Lese- og skriveopplæring når norsk er andrespråk. I: *Leik og Læring. Grunnleggjande lese- og skriveopplæring på 1. trinn*. Lesesenteret. Universitetet i Stavanger.

Bøyesen, L. 2006: Kartlegging og utredning - sikring eller marginalisering? I: Brock-Utne, B og Bøyesen, L (red.): *Å greie seg i utdanningssystemet i nord og i sør. Innføring i flerkulturell og komparativ pedagogikk samt området utdanning – utvikling*. Bergen: Fagbokforlaget.

Bøyesen, L. 2008a: Flerspråklighet og lese- og skrivevansker. I: Bjar, L. (red.): *Det er språket som bestemmer! Læring og språkutvikling i grunnskolen*. Landslaget for norskundervisning: Fagbokforlaget.

Bøyesen, L. 2008b: Lesing og leseproblemer innen forskjellige ortografier. Kartlegging og vurdering av flerspråklige elever. I: *NOA norsk som andrespråk*, Vol 23, nr 1. Oslo: Novus.

Bøyesen, L. 2008c: Systematisk lærersamarbeid om fagopplæring og lese- og skriveopplæring. I: Aamodt, Sigrun og Hauge, An-Magritt: *Familielæring og andre modeller innenfor flerkulturelt pedagogisk arbeid*. Oslo: Universitetsforlaget.

¹³ Disse nettadressene er hentet ned 27.01.10

- Bøyesen, L 2009: *Mangfold i språk og tekst. Leseopplæring i et flerspråklig perspektiv*. Nasjonalt senter for leseopplæring og leseforskning, Universitetet i Stavanger og Utdanningsdirektoratet.
- Bøyesen, L.: Lesing i alle fag for flerspråklige elever. I: *Fagbok i bruk i alle fag i videregående skole*. Margunn Mossige og Toril Frafjord Hoem (red): Utdanningsdirektoratet og Lesesenteret. Heftet er en del av veiledningsmateriellet Fagbok i bruk, utgitt av Lesesenteret i Stavanger,
- Bøyesen, L. 2013: Lesing og tekst. Samarbeide mellom foreldre og skole. I: : Sigrun Aamodt, An-Magritt Hauge (red): *Snakk med oss. Samarbeid mellom foreldre, barnehage og skole i et flerkulturelt perspektiv*. Oslo: Gyldendal akademiske.
- Ehri, L. 1998: Research on reading to read and spell: A personal-historical perspective. I: Scientific studies of reading, 2 (2), s. 97-114.
- Elbro, C. 1990: Differences in Dyslexia. Copenhagen: Munksgaard.
- Geva, E. og Siegel, L. S. 2000: Orthographic and cognitive factors in the concurrent development of basic reading skills in two languages. I: Reading and Writing. An interdisciplinary journal. Vol. 12. Dordrecht: Kluwer. s. 1-30.
- Hauge, AM: 2004: Den felleskulturelle skolen. Om arbeid i språklig og kulturelt mangfold. Universitetsforlaget.
- Høien, T. 1999: Theories of Deficits in Dyslexia. I: Lundberg, I., Tønnesen, F. E. og Austad, I. (red): Dyslexia: Advances in Theory and Practice. Neuropsychology and Cognition. Vol. 16. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.
- Høien, T. og Lundberg, I. (red) 2000: Dyslexia: From Theory to Intervention. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.
- Liberman, A. M. 1997: How Theories of Speech Affect Research in Reading and Writing. I: Blachman, B. A. (red): Foundations of Reading Acquisition and Dyslexia. Implications for Early Intervention. N. J: Lawrence Erlbaum Ass.
- Oftedal, M. P. 2000: Diagnostisering av ordavkodingsvansker: En prosessanalytisk tilnærmingstype. Avhandling fremlagt for dr. philos-graden ved Det psykologiske fakultet, Universitetet i Bergen.
- Snowling, M. og Nation, K. 1997: Language, Phonology and Learning to Read. I: Snowling, M. og Hulme, C. (red): *Dyslexia: Biology, Cognition and Intervention*. London: Whurr.